

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
STARPTAUTISKO UN EIROPAS TIESĪBU ZINĀTŅU KATEDRA

NAIDA KURINĀŠANA INTERNETĀ
BAKALaura DARBS

Autors: **Elīna Dindendorfa**
Studenta apliecības Nr.: ed09076
Darba vadītājs: docents Dr. iur. Artūrs Kučs

RĪGA 2012

Anotācija

Autore bakalaura darba ietvaros runā par naida kurināšanas aizliegumu interneta vidē, analizējot specifiku un aktuālākās problēmas, kā arī norādot pazīmes, pēc kurām vadīties, vērtējot, vai izteikumi pārkāpj vārda brīvības robežas un ir naidu kurinoši. Tāpat ir veikta starptautiska aptauja, lai noskaidrotu sabiedrības viedokli par problēmas esamību, plašumu un nozīmi.

Autore secina, ka neraugoties uz to, ka internets ir kļuvis par aktuālāko vidi šāda naidu kurinošiem izteikumiem, nav neviena starptautiska mēroga saistoša dokumenta, kas to regulētu. Analizējot šādus izteikumus ir jāņem vērā gan izteikuma saturs, gan forma, gan apstākļi, kādos tas izteikts. Secināts, ka internetā pastāv četrkāršā uzraudzības sistēmu attiecībā uz naidu kurinošiem noziegumiem, un analizētas šīs sistēmas atsevišķās daļas un to sadarbības principi.

Atslēgvārdi: naida kurināšana, internets, vārda brīvība, uzraudzība

Annotation

In terms of the paper the author speaks about prohibition of hate speech on Internet, by analyzing specific aspects and pending matters, also pointing out indications that should be taken into consideration to distinguish expressions covered by scope of freedom of speech from those regarded as incitement to intolerance. Also a survey has been held to summarize public opinion about the problem, urgency and extension of it.

It has been concluded that, there is no specific international regulation for hate speech on internet, although it has become the most topical platform for such crimes. The content, form and circumstances of the expression should be analyzed. It has been concluded that there is a quadruple system for monitoring the Internet. Separate parts of the system and principles of corporation have been discussed within the paper.

Saturs

Saturs	4
Apzīmējumu saraksts.....	5
Ievads.....	6
1. Jēdziens.....	8
1.1. Naida kurināšana.....	8
1.2. Internets	17
2. Naida kurināšana internetā	23
2.1. Nozieguma sastāvs.....	23
2.2. Jurisdikcija.....	25
2.3. Kritēriji nodalīšanai	27
2.4. Izpaušmes veidi internetā.....	32
3. Uzraudzība.....	38
3.1. Valsts	39
3.2. Interneta pakalpojumu sniedzējs.....	41
3.3. Domēnu turētāji	43
3.4. Individīdi.....	44
Secinājumi	45
Izmantotās literatūras saraksts	47
Dokumentārā lapa.....	53

Apzīmējumu saraksts

ANO- Apvienoto Nāciju Organizācija

ASV- Amerikas Savienotās Valstis

CERD- Rasu diskriminācijas izskaušanas komiteja (*Comitte on the Elimination of Racial discrimination*)

ECT- Eiropas Cilvēktiesību tiesa

ECTK- Eiropas Cilvēktiesību konvencija.

ECRI- Eiropas komisija pret rasismu un neiecietību (*European Commission against Racism and Intolerance*)

ES- Eiropas Savienība

EST- Eiropas Savienības tiesa

ICERD- Starptautiskā konvencija par visu veidu rasu dirskriminācijas izskaušanu (*International Convention on the Elimination of All forms of Racial Discrimination*)

KL- Krimināllikums

Ievads

Interneta vide mūsdienās ir kļuvusi par neatņemamu ikdienas sastāvdaļu, kas, līdztekus dažādām citām funkcijām, tiek izmantota arī kā jauna veida platforma savu domu izteikšanai. Interneta izplatība, vienkāršās un plašās izmantošanas iespējas ir veicinājušas arī arvien lielāku vārda brīvības izplatīšanos, kas ir viens no lielākajiem interneta plusiem. Tomēr tas var radīt problēmas, jo vismaz šķietami neierobežota vārda brīvība viegli var novest pie citu cilvēku goda un cieņas aizskāruma un pat apzinātas naida kurināšanas. Tādējādi interneta vide ir kļuvusi par vienu no aktuālākajām vidēm naida kurināšanai.

Tieši naida kurināšana interneta vidē ir tēma, ko autore ir izvēlējusies par sava bakalaura darba tematu. Šāda izvēle izdarīta pamatojoties uz straujo interneta nozīmes pieaugumu ikdienas dzīvē, ņemot vērā tā vieglo pieejamību un plašās iespējas. Tāpat autores izvēli ietekmējuši arī tādi apstākļi kā: 1) fakts, ka pēdējā laikā vairums naida kurināšanas gadījumu Latvijā ir veikti tieši internetā¹ un šāda tendence ir vērojama arī citviet pasaulē, 2) specifiska regulējuma neesamība attiecībā uz naida kurinošiem noziegumiem interneta vidē, 3) autores pieredze novērojot šāda veida gadījumus.

Vārda brīvība ir tiesības, kas piemīt ikvienam un ir nostiprinātas gan Vispārējās Cilvēktiesību deklarācijas 19. pantā², gan Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10.pantā.³ Šīs tiesības attiecas arī uz interneta vidi. Tomēr vārda brīvība var tikt ierobežota, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības. Viens no visstingrākajiem vārda brīvības ierobežojumiem ir naida kurināšanas aizliegums, kas cieši saistīts ar diskriminācijas aizlieguma principu, kas, attiecībā, piemēram, uz rasu diskriminācijas ir ieguvis pat *jus cogens* raksturu.⁴ Līdz ar to autores mērķis darba gaitā ir iepazīties ar naida kurināšanas specifiku tieši interneta vidē, kā arī izvirzīt kritērijus, kā nošķirt naida kurinošu runu no tādas runas, kas ir aizsargāta ar vārda brīvību. Tāpat autores mērķis ir iepazīties ar aktuālajām problēmām, tās analizēt un piedāvāt iespējamus risinājumus.

Lai sasniegtu mērķi, autore ir izvirzījusi šādus uzdevumus: 1) iepazīties ar starptautiskajiem dokumentiem attiecībā uz šo jautājumu un salīdzināt tos ar nacionālo

¹ ECRI Report on Latvia (fourth monitoring cycle). Adopted on 9 December 2011, para 89. Available on <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Latvia/LVA-CbC-IV-2012-003-ENG.pdf> [aplūkots 2012. gada 20. maijā]

² The Universal Declaration of human rights, adopted on 10 December 1948. Available on: <http://www.un.org/en/documents/udhr/> [aplūkots 2012. gada 20. maijā]

³ European Convention on human rights, adopted on 4 November 1950. Available on: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/CONVENTION_ENG_WEB.pdf [aplūkots 2012. gada 20. maijā]

⁴ Browlie I. Principles on Public International Law. Oxford University Press Inc., New York: 2008, p.511.

regulējumu, 2) analizēt naidu kurinošus noziegumus interneta vidē, apskatīt to specifiskās pazīmes, noteikt aktuālākās problēmas šajā jautājumā, 3) izvirzīt kritērijus naida kurināšanas nošķiršanai no vārda brīvības, 4) analizēt uzraudzības mehānismus, 5) izdarīt secinājumus, kā ierobežot naida kurināšanas gadījumus internetā.

Bakalaura darbs tiks veidots trīs nodaļās. Pirmajā nodaļā tiks šķirti apskatīti jēdzieni „naida kurināšana” un „internets”. Otrajā nodaļā tiks izvērtēts naida kurinošu noziegumu saturs, aktuālākās problēmas. Tāpat otrajā nodaļā tiks runāts par kritērijiem, pēc kuriem iespējams konstatēt naida kurinošu runu, kā arī veidiem, kādā naida kurināšana var izpausties interneta vidē. Trešajā nodaļā tiks apskatīti veidi, kā tiek veikta interneta uzraudzība attiecībā uz naidu kurinošiem noziegumiem. Šeit autore analizēs interneta četrkāršo uzraudzības sistēmu.

Ņemot vērā interneta starptautisko raksturu darba gaitā autore apskatīs ļoti plašu tiesību avotu loku, iekļaujot, gan pasaules, gan Eiropas gan nacionāla mēroga avotus. Autore, pirmkārt, analizēs starptautiskus dokumentus, kas paredz naida kurināšanas aizliegumu, tai skaitā gan vispārīgus dokumentus kā ANO VCD, ANO Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām, EP ECTK, gan arī specifiskākus dokumentus kā EP Konvenciju par kibernoziegumiem⁵ (turpmāk-Kibernoziegumu konvencija) un tās Papildus protokolu par rasisma un ksenofobijas noziedzīgiem nodarījumiem, kas tik izdarīti datorsistēmās (turpmāk- Papildprotokols). Otrkārt, tiks apskatīts arī nacionālais regulējums-gan Satversmē iekļautie principi, gan KL regulējums un citi normatīvie akti. Lai pilnvērtīgi apskatītu tēmu, autore analizēs arī dažādu tiesu spriedumus, pamatā pievēršot uzmanību ECT spriedumiem, EST spriedumiem, tomēr salīdzinājumam izmantojot arī citu valstu tiesu praksi. Papildus tam autore apskatīs arī zinātnieku viedokļus, kas izteikti tiesību doktrīnā. Kā galvenos jāmin A.Thesis, M.Collins, G.R. Ferrera, J.Goldsmith. Darba gaitā tiks izmantoti arī dažādi pētījumi, rekomendācijas, diskusiju un konferenču materiāli par naida kurināšanas jautājumiem internetā.

Lai izpildītu uzdevumus un sasniegtu izvirzītos mērķus tiks izmantotas vairākas pētniecības metodes: salīdzinošā, vēsturiskā, induktīvā un deduktīvā metode. Papildus, lai apstiprinātu problēmas esamību, aktualitāti un izvērtētu situāciju šī brīža interneta vidē, attiecībā uz naida kurināšanu, autore veiks arī aptauju. Tās mērķis ir noskaidrot dažādu valstu pārstāvju viedokli par ar naida kurināšanu internetā saistītiem jautājumiem. Aptaujas rezultāti tiks izmantoti darba gaitā.

⁵ Convention on Cybercrime, adopted on 23 November 2012. Available on: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/185.htm> [aplūkots 2012.gada 20.maijā]

1. Jēdziens

1.1. Naida kurināšana

Ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību. Tā ir viena no cilvēka pamattiesībām, kas, attīstoties cilvēktiesībām un cilvēku domāšanai, ieņem arvien lielāku lomu mūsdienu sabiedrībā. Tomēr šo tiesību ietvaros ir jārunā arī par naida kurināšanas aizliegumu, kas ir visbūtiskākais naida vārda brīvības ierobežojums, ar mērķi aizsargāt citu personu tiesības.

1.1.1. Avoti

Tiesības uz vārda brīvību noteiktas visos svarīgākajos cilvēktiesību dokumentos, kā arī valstu konstitūcijās. Latvijas Republikas Satversmē (turpmāk- Satversme) tiesības uz vārda brīvību noteiktas 100. pantā, proti, „Ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta”⁶.

Tomēr šī tiesības nav absolūtas; tās ir vienas no cilvēktiesībām, ko var ierobežot uz Satversmes 116.pantā noteiktajiem pamatiem, kas vārda brīvības gadījumā visbiežāk ir citu cilvēku tiesību aizsardzība. Tomēr to var darīt tikai saskaņā ar noteiktajiem kritērijiem, proti, jebkurš ierobežojums ir pamatots tikai tad, ja tas ir, pirmkārt, noteikts likumā, otrkārt, pamatots ar leģitīmu mērķi, treškārt, „nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā”, kur galvenā prasība ir ierobežojuma samērīgums⁷.

Runājot par starptautiskiem dokumentiem, vispirms jāmin Vispārējās Cilvēktiesību deklarācijas 19. pants⁸, kas runā par pārliecības brīvību un tiesībām brīvi paust savus uzskatu, kā arī Starptautiskais pakts par politiskajām un pilsoniskajām tiesībām(turpmāk- Pakts), kas satur līdzīgu formulējumu kā VCD. Galvenās atšķirības starp šiem abiem ANO dokumentiem ir, pirmkārt, fakts, ka deklarācija nav juridiski saistoša, lai gan vairākas tās normas ir ieguvušas paražu tiesību raksturu, savukārt Pakts ir saistošs valstīm, kas to ratificējušas vai tam pievienojušas.⁹ Otrkārt, Paktā tiesības uz vārda brīvību minētas plašāk, nosakot

⁶ Latvijas Republikas Satversme: LR likums, 101. Pants. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, nr.43.

⁷ Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Latvijas Vēstnesis, Rīga:2011, 370.lpp. Skat. arī: Case of Balsyte-Lideikiene v. Lithuania, 4 November 2008. Available on: <http://www.article19.org/resources.php/resource/2292/en/case-of-balsyt%C4%96-lideikien%C4%96-v.-lithuania> [aplūkots 2012.gada 21.maijā]

⁸ The Universal Declaration of human rights, adopted on 10 December 1948. Available on: <http://www.un.org/en/documents/udhr/> [aplūkots 2012.gada 20.maijā]

⁹ Pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām, Latvija ratificējusi 14.04.1992, tas stājies spēkā 14.07.1992. Latvijas Vēstnesis 2003.gada 23.aprīlis, nr 61.

detalizētākus ierobežojumus kā formulēts VCD. Eiropas līmenī šīs tiesības ir regulētas Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10. pantā¹⁰.

Viens no vārda brīvības visbiežāk piesauktajiem ierobežojumiem ir naida kurināšana. Satversmē nav tieši noteikts naida kurināšanas aizliegums (salīdzinājumam, piemēram, Lietuvas Republikas konstitūcijā šāds aizliegums ir tieši noteikts 25.pantā¹¹), tomēr tas sasaucas gan ar 91.pantā nostiprināto diskriminācijas aizlieguma,¹² gan izriet no 116.panta, kas nosaka, ka 100.pantā iekļautās tiesības var ierobežot. Līdz ar to valstij ir ne tikai tiesības, bet arī pienākums ierobežot naida kurināšanu, lai nediskriminētu citus sabiedrības locekļus.

Naida kurināšanas aizliegums izriet arī no vairākiem starptautisko avotiem, piemēram, pakta 20. panta otrajā daļā, noteikts, ka „Jebkāda rīcība, kas aizstāv nacionālu, rasu vai reliģisku naidu un ir kūdīšana uz diskrimināciju, naidīgumu vai vardarbību, jāizslēdz ar likumu.” No panta skaidri izriet, ka valstij ir jāveic pozitīvas darbības, lai ieviestu naida kurināšanas aizliegumu.¹³ Tāpat jāmin arī ANO 1965. gadā pieņemtā Starptautiskā konvencija par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu¹⁴, ko Latvija ratificējusi 1992. gada 14. aprīlī¹⁵. Šīs konvencijas 6.pantā vēl plašāk un konkrētāk norādīts valsts pienākums ierobežot naida kurināšanu nosakot efektīvu aizsardzību un aizsardzības līdzekļus ar kompetentu nacionālo tiesu un citu valsts institūtu starpniecību. Latvijā atbildība par naida kurināšanu noteikta Krimināllikuma 78. pantā attiecībā uz nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu, kā arī 150. pantā attiecībā uz reliģiskā naida celšanu, ka arī 149. pantā, kas runā par diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu.

Eiropā nozīmīgākais cilvēktiesību dokuments ir Eiropas Cilvēktiesību konvencija. Lai gan ECTK tās 10. pantā tieši nerunā par naida kurināšanu, tomēr panta 2. daļā noteikts plašs ierobežojums tiesībām uz vārda brīvību, ievērojot jau augstāk minētos kritērijus, tostarp leģitīmo mērķi- aizsargātu citu cilvēku cieņu vai tiesības. Naida kurināšanas aizliegums izriet gan no konvencijas 10.panta 2.daļas, gan arī no 17.panta. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā praksē lietā *Erbakan pret Turciju* ir norādījusi, ka dažos gadījumos demokrātiskā sabiedrībā

¹⁰ European Convention on human rights, adopted on 4 November 1950. Available on: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/CONVENTION_ENG_WEB.pdf [aplūkots 2012.gada 14.maijā]

¹¹ Constitution of the Republic of Lithuania. Available on: http://www.lrkt.lt/Documents2_e.html [aplūkots 2012.gada 20. maijā]

¹² „91. Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.” Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, nr.43.

¹³ Novak M. U.N. Covenant on Civil and Political Rights CCPR Commentary. 2nd revised edition. N.P. Engel Engerl Publisher: 2005, p. 474.

¹⁴ International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, adopted on 7 March 1966. Treaty Series, vol. 660, p. 195. Available on: <http://www2.ohchr.org/english/law/cerd.htm> [aplūkots 2012.gada 20. maijā]

¹⁵ Participants of International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. Available on: http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-2&chapter=4&lang=en [aplūkots 2012.gada 20.maijā]

var būt nepieciešams sankcionēt vai pat aizliegt jebkādas izteiksmes formas, kas izplata, pamudina, sekmē vai attaisno naida kurināšanu, kas saskatās ar neiecietību.¹⁶

Vēl var minēt ECTK papildprotokolu Nr. 12 par diskriminācijas aizliegumu, ECRI Vispārējās politikas rekomendāciju Nr.7 par Nacionālo likumdošanu rasisma un rasu diskriminācijas apkarošanai, kas rekomendē valstīm ieviest nacionālo regulējumu attiecībā uz rasu diskrimināciju un runā par pamatelementiem, kas būtu jāievieš.¹⁷ Tāpat vārda brīvības ierobežošana izriet 2007.gadā pieņemtajās Eiropas Savienības pamattiesību hartas, kur 11. pantā noteiktas tiesības uz vārda brīvību, savukārt, 21.pants paredz diskriminācijas aizliegumu.

Kā redzam tiesības uz vārda brīvību ir plaši regulētas visos nozīmīgākajos cilvēktiesību dokumentos un ieņem stabilu lomu starptautiskajā cilvēktiesību katalogā. Tomēr ir būtiski noskaidrot kāds ir naida kurināšanas jēdziena saturs.

1.1.2. *Saturs*

Latvijā pamatā pazīstam jēdzienu „naida kurināšana”¹⁸, tomēr angļu valodā pazīstami dažādi šī jēdziena tulkojumi. Visplašāk izmantotie ir *hate speech*, *hatred*. Vēl attiecībā uz naida kurināšanu sastopami arī tādi apzīmējumi, kā *hate crime*, *bias crime*¹⁹, *incitement to intolerance*.

Lai arī pasaules praksē nav viena universāla jēdziena „naida kurināšana” definīcija²⁰, tomēr par to runā tiesību doktrīnā, piemēram, viena definīcija: „Naida kurināšana ir runa, kas satur neko citu, kā naida izpaušanu pret atsevišķām grupām, piemēram, rasi, īpaši apstākļos, kad komunikācija visticamāk var izsaukt vardarbību”.²¹ Šeit ar „runu” jāsaprot izpausmes veids, kas ne vienmēr ir izteikts verbālās komunikācijas veidā. EST attiecībā uz jēdziena definējumu norādījusi, ka „saistībā ar vārdiem “kurināšana [mudināšana]” un “naids” ir

¹⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 59405/00 Erbakan v. Turkey, para. 56. Available on <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=806543&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649> [aplūkots 2012.gada 14.maijā]

¹⁷ ECRI General Policy Recommendation No. 7 on National legislation to combat racism and racial discrimination. Available on: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/gpr/en/recommendation_n7/ecri03-8%20recommendation%20nr%207.pdf [aplūkots 2012.gada 3.aprīlī]

¹⁸ Atsevišķs gadījums sastopams arī jēdzieni naida izraisīšana, naida celšana.

¹⁹ Gifis S. H. Barron's dictionary of legal terms, 3rd edition. Barron's educational series, Inc., New York, 1998, p. 45.

²⁰ Factsheet of European Court of Human Rights on „hate speech”. February 2012. Available on: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5D909DE-CDAB-4392-A8A0-867A77699169/0/FICHES_Discours_de_haine_EN.pdf [aplūkots 2012.gada 4.aprīlī]

²¹ Garner B.A. (editor) Black's law dictionary, ninth edition. St.Paul :Thomson, 2009, p.1592.

jānorāda, ka tie nozīmē darbību, kas vērsta uz noteiktu rīcības virzīšanu, no vienas puses, un naidīguma vai atgrūšanas izjūtu attiecībā pret kādu cilvēku kopumu, no otras puses”²²

No starptautiskajiem dokumentiem jēdzienu visskaidrāk definē Pakts, proti, tā 20.pantā naida kurināšana definēta šādi: „jebkāda rīcība, kas aizstāv nacionālu, rasu, reliģisku naidu un ir kūdīšana uz diskrimināciju, naidīgumu vai vardarbību,[..]”.²³ Eiropas Padomes Ministru Komitejas rekomendācijā Nr. R (97) 20 „Par naida kurināšanu” norādīts, ka jēdziens „naida kurināšana” ir jāsaprot kā tāds, kas aptver visas izteiksmes formas, kas izplata, pamudina, sekmē vai attaisno rasu naidu, ksenofobiju, antisemitismu vai citas naida kurināšanas formas, kas saistās ar neiecietību, iekļaujot tādu neiecietību, kas pausta ar agresīvu nacionālismu un etnocentrismu, diskrimināciju un naidīgumu pret minoritātēm, migrantiem vai imigrantu izcelsmes cilvēkiem.²⁴

1.1.3. *Veidi*

Pasaules praksē pamatā tiek runāts par trijiem naida kurināšanas veidiem: rasu, nacionālā un reliģiskā naida kurināšana. Tomēr tas ir tikai pamata dalījums, zem kura var izdalīt vēl citus veidus. Praksē mūsdienās bieži tiek izdalīta arī seksuāla rakstura naida kurināšana, kas saistīta ar diskrimināciju pret atšķirīgu seksuālu orientāciju grupām. Tas, galvenokārt, saistīts ar šādu grupu skaita un aktivitātes pieaugumu, kas, savukārt, nav pieņemami daļai sabiedrības ar citādiem uzskatiem. Vairumā gadījumu problēma ir izpratnes trūkumā, vai izpaužas kā nevēlēšanās pieņemt atšķirīgo no vairuma pieņemtā. Tas lielākā vai mazākā mērā attiecas uz visiem naida kurināšanas veidiem.

a) Rasu naida kurināšana

Rasu diskriminācijas aizliegums tiesību doktrīnā ieguvis *jus cogens* raksturu.²⁵ Tas nozīmē, ka nekādos gadījumos nav pieļaujama atkāpe no šīs imperatīvās normas. Rasu naida kurināšanas gadījumā par atšķirīgo pazīmi tiek uzskatīta piederība pie atšķirīgas rases, kas vislabāk vērojama ārējā izskatā. Šādas atšķirības parasti ir vieglāk pamanīt, salīdzinot ar citiem diskriminācijas veidiem. Dažos gadījumos rasi un ādas krāsu min kā atsevišķus

²²Eiropas Savienības tiesas 2011. gada 22. septembra spriedums apvienotajās lietās C-244/10 un C-245/10

Bundesverwaltungsgericht – Vācija, pieejams <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010CJ0244:LV:NOT> [aplūkots 2012. gada 4. aprīlī]

²³ Starptautiskais pakts par politiskajām un pilsoniskajām tiesībām, 20. pants. Pieņemts 1966. gada 16. decembrī. Pieejams <http://www.likumi.lv/doc.php?id=74040> [aplūkots 2012. gada 4. aprīlī]

²⁴ Council of Europe, Recommendation of 30 October 1997, No. R (97) 20 of the Committee of Ministers to member States on „hate speech”. Available on: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm/rec\(1997\)020&expmem_EN.asp](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm/rec(1997)020&expmem_EN.asp) [last visited on 20 May 2012]

²⁵ Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Latvijas Vēstnesis, Rīga: 2011, 370. lpp. Skat. arī Malanczuk P. Modern Introduction to international law 7th revised edition. Routledge, 2007, p.58.

pamatus diskriminācijai (piemēram, ICERD), tomēr, pēc autores domām, vairumā gadījumu ādas krāsa ir raksturojošā pazīme rasei, līdz ar to diskriminācija ādas krāsas dēļ savā būtībā ir diskriminācija rases dēļ. Atsevišķi var minēt arī dažos normatīvajos aktos minēto pazīmi-izcelsmi, kas parasti tiek attiecināta uz personām vai to grupām, kā vecāki vai senči varētu tikt identificēti pēc noteiktām vizuāli pamanāmām pazīmēm, kā ādas krāsa vai rase, tomēr šīm pazīmēm nav obligāti jāpastāv šobrīd attiecībā uz konkrēto personu vai personu grupu.²⁶

Rasu naida izskaušanas konvencija izdala 4 izpausmes veidus, kas būtu jānosoda, proti, 1) tādu ideju izplatīšana, kas balstās uz rasu pārkumu vai rasu naidu, 2) kūdīšana uz rasu naidu, 3) vardarbība pret jebkuras rases pārstāvi vai personu grupu, kam ir cita ādas krāsa vai etniskā izcelsme, 4) kūdīšana un šādu vardarbību.²⁷ Visi šie veidi (ja runājam par vardarbību kā emocionālo vardarbību) ir īstenojami arī internetā, un tieši interneta globālais raksturs un plašās iespējas ir pavērušas jaunu ceļu rasu naida kurināšanai gan tiešā, gan netiešā veidā.

b) Nacionālā naida kurināšana

Nacionālā naida kurināšana ir viens no visplašākajiem naida kurināšanas veidiem, īpaši, ja runājam par Latviju. Krimināllikums atsevišķi nodala nacionālā un etniskā naida kurināšanu. Arī Eiropas Padomes Kibernozieģumu konvencijas 2003. gada Papildprotokols attiecībā uz rasistiskas un ksenofobiskas dabas nodarījumiem, kas veikti ar datorsistēmu palīdzību, kriminalizāciju²⁸ pamatā izdala nacionālo un etnisko izcelsmi. Nacionālā piederība ir jāsaprot plašā nozīmē ne tikai saistībā ar vecāku piederību, bet uzsverot personas piederību, pat ja tā neatbilst viņu juridiski noteiktajai. Turklāt nacionālā piederība ne vienmēr ir jāsaprot kā piederība pie noteiktas valsts, tā var būt saistīta arī ar piederību pie kādas konkrētam minoritātes vai citām līdzīgām personu grupām.²⁹

Nacionālā naida kurināšana daudzos gadījumos ir reģionāla problēma vienas valsts vai pat apgabala ietvaros. Tas parasti ir saistīts ar aizspriedumiem, kas radušies vēsturisku notikumu rezultātā un attīstījušies nepietiekamas integrācijas dēļ. Šeit kā labākais piemērs var tikt minēta Latvija, kur ir vērojama ilglaicīgas nesaskaņas starp latviešiem un krievvalodīgajiem, galvenokārt vēsturisko notikumu dēļ. Arī portāla Politika.lv rīkotajā

²⁶ Explanatory report on Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems by Council of Europe, para.19. Available on: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/189.htm> [aplūkots 2012 gada 5. aprīlī]

²⁷ Kučs A. Vārda brīvības robežas: goda un cieņas aizskaršana, naida kurināšana. Nordik, Rīga: 2004, 60.lpp.

²⁸ Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalization of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems. Council of Europe. Strasbourg, 28.01.2003 Available on: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/html/189.htm> [aplūkots 2012 gada 5. aprīlī]

²⁹ Explanatory report on Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems by Council of Europe, para.20. Available on: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/189.htm> [aplūkots 2012 gada 5. aprīlī]

diskusijā „Benzīns ugunī-naida kurināšana Latvijā” tika norādīts, ka vairums lietu Drošības policijā ierosina pamatojoties tieši uz nacionālā naida kurināšanu.³⁰ Tas apstiprinājies arī bakalaura darba ietvaros veiktajā aptaujā, kur, atbildot uz jautājumu par izplatītākajiem naida kurināšanas veidiem viņu valstī, 57,4% respondentu minēja naida kurināšanu, un tas bija visvairāk minētais naida kurināšanas veids. Uz problēmas esamību norādīts arī ECRI 2011.gada pārskatā par Latviju, kur secināts, ka, pirmkārt, vairums Krimināllikuma 78. panta pārkāpumu ir tieši par noziegumiem internetā, un, otrkārt, tiek īpaši uzsvērti komentāri rakstiem interneta komentāros, kas mudina uz naida kurināšanu pret latviešiem, krieviem, ebrejiem, kā arī citām minoritātēm.³¹

Tomēr līdzīgas problēmas ir arī citās valstīs, īpaši Eiropā. Vācijā ir izteikta problēma attiecībā uz nacismu, Lielbritānijā nacionālais naids bieži vien tiek vērsts pret imigrantiem no sadraudzības valstīm, pamatā bijušajām Lielbritānijas kolonijām. Tāpat arī Francijas gadījumā problēmas ir saistītas ar valsts kādreizējām kolonijām un iecelotājiem no tām.³²

Jāsaka, ka nacionālie jautājumi daudzām valstīm ir jūtīgs jautājums un dažkārt izsauc asu reakciju gan mediju, gan politiķu vidū, kas lielā mērā spēj ietekmēt sabiedrību, tomēr tas nekādi nav attaisnojums nacionālā naida kurināšanai.

c) Reliģiskā naida kurināšana

Reliģiskā naida kurināšanas pamatā ir piederība pie noteiktas reliģijas, reliģiska grupējuma vai organizācijas. Tomēr tai ne vienmēr ir jābūt fiziskai piederībai. Jēdziens galvenokārt tiek attiecināts uz pārliecību un uzskatiem.³³

Starptautiskā līmenī reliģiskā naida kurināšanas aizliegums tieši iekļauts gan VCD, gan Paktā. Tāpat ir pieņemta atsevišķa ANO deklarācija par jebkuras neiecietības un diskriminācijas, kas balstās uz reliģiju vai pārliecību, izskaušanu.³⁴ KL šis naida kurināšanas veids ir regulēts atsevišķā pantā, proti, 150.pants runā par „Personu reliģisko jūtu aizskaršanu

³⁰ Diskusija „Benzīns ugunī-naida kurināšana Latvijā”. Pieejams:

<http://archive.politika.lv/temas/cilvektiesibas/4814/> [aplūkots 2012.gada 5.aprīlī]

³¹ ECRI Report on Latvia(fourth monitoring cycle). Adopted on 9 December 2011, published on 21 February 2012, para 89. Available on <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Latvia/LVA-CbC-IV-2012-003-ENG.pdf> [aplūkots 2012.gada 5.aprīlī]

³² Yar M. Cybercrime and Society. SAGE Publications, London: 2006, p95.

³³ Explanatory report on Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems by Council of Europe, para.21. Available on: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/189.htm> [aplūkots 2012.gada 5.aprīlī]

³⁴ ANO 1989.gada 25.novembra Deklarācija par jebkuras neiecietības un diskriminācijas, kas balstās uz reliģiju vai pārliecību, izskaušanu. Pieejama http://www.tiesibsargs.lv/lat/tiesibu_akti/ano_dokumenti/?doc=79 [aplūkots 2012.gada 20.maijā]

vai naida celšanu sakarā ar šo personu attieksmi pret reliģiju vai ateismu”³⁵, un paredz sankciju, kas salīdzinoši ir nedaudz mazāka kā 78. pantā noteiktā. Tas varētu būt skaidrojams ar panta pirmo daļu, kas norāda uz reliģisko jūtu aizskaršanu, kas ir darbība ar mazākām sekām kā naida kurināšana. Pēc autores domām, izvērtējot Latvijas situāciju, ir tikai loģiski, ka par nacionālā, etniskā naida kurināšanu tiek noteikts lielāks sods, kā par reliģiskā naida raisīšanu, pamatojoties uz faktisko situāciju, kad 78. panta pārkāpumi ir daudz vairāk un daudz plašāki. Turklāt katrs gadījums ir vērtējams individuāli, un tiesas kompetencē ir izvērtēt visus apstākļus, kas ar to saistīti.

Pamatā pasaulē šobrīd galvenie ar reliģiskā naida kurināšanu saistītie gadījumi ir vērsti pret islāma reliģijas piederīgajiem. Tomēr reliģiskā domāšana turpina attīstīties un veidojas jauni reliģijas veidi. Arī tādos gadījumos pastāv risks naidīgai attieksmei. Atsevišķos gadījumos vērojamas situācijas, kad ne vienmēr ir iespējams nošķirt naida kurināšanas pamatu. Piemēram, Rietumeiropas valstīs dažkārt var novērot, ka naidis pret kādu personu grupu var tikt vērsti vienlaicīgi gan to nacionālās izcelsmes, gan reliģiskās piederības dēļ. Šādās situācijās tiek vērtēts konkrētā izteiksmes veida saturs, kas formāli vairāk norāda uz vienu vai otru no jau minētajiem naida kurināšanas veidiem, tomēr pamatā bieži vien ir vairāki.

d) Citi veidi

Attīstoties tiesībām uz vārda brīvību arvien attīstās arī dažādi jauni naida kurināšanas veidi. Lai arī daudzi no tiem ir saistīti ar kādu no trim iepriekš uzskaitītajiem pamatveidiem, tomēr tie ir pietiekami nopietni un plaši, lai par tiem runātu atsevišķi. ECT savā praksē ir identificējusi vairākas jaunas izteiksmes formas, kas tiek uzskatītas par naidīgām un pretrunā ar ECTK. Kā norādījusi pati tiesa, tās ir: rasisms, ksenofobija, anti-semītisms, agresīvs nacionālisms diskriminācija pret minoritātēm un imigrantiem.³⁶ Pamatā mūsdienās jau par šiem veidiem runā atsevišķi, izdalot tos no kopējā iedalījuma. Tas izskaidrojams ar lielo naidu kurinošo gadījumu skaitu tieši attiecībā uz nosauktajiem veidiem. Dažkārt nepieciešams arī specifiskāks regulējums, tāpēc ka ne vienmēr šie pārkāpumi pilnībā atbilst nedaudz vispārīgākiem tiesību aktiem. Visvairāk tam uzmanība tiek pievērsta Eiropas Padomes līmenī Eiropas Cilvēktiesību aizsardzības sistēmas ietvaros, kas ietver sevī ECTK un ECT.

³⁵ Krimināllikums: LR likums. 150.pants. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=88966> [aplūkots 2012.gada 14.maijā]

³⁶ Factsheet of European Court of Human Rights on „hate speech”. February 2012. Available on: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5D909DE-CDAB-4392-A8A0-867A77699169/0/FICHES_Discours_de_haine_EN.pdf [aplūkots 2012.gada 5.aprīlī]

Piemēram, ECRI ir izdevusi vispārīgās politikas rekomendāciju Nr. 6., kas attiecas tieši uz rasistisku, ksenofobisku un anti- semītisku materiālu izplatīšanas internetā apkarošanu.³⁷

1.1.4. Attīstība

Ja runājam par naida kurināšanas attīstību, tad tā lielā mērā neatšķiras no kopējā cilvēktiesību kataloga attīstības. Pasaules līmenī cilvēktiesību attīstība, tostarp arī tiesības uz vārda brīvību, savu uzplaukumu sasniedza pēc 2. pasaules kara. Tomēr jau vairāk kā 150 gadu pirms tam, proti, 1791.gadā uz tiesības uz vārda brīvību tika iekļautas ASV konstitūcijā ar tās pirmo labojumu. 20.gs. 50.gadi bija nozīmīgs posms, kad tika pieņemtu visi šobrīd svarīgākie cilvēktiesību dokumenti.

Latvijā par pilnvērtīgu cilvēktiesību attīstību var runāt sākot no 20.gs. 80.gadiem. Līdz tam esošajā totalitārisma režīmā par vārda brīvību, kas ir viens no demokrātijas stūrakmeņiem³⁸, nemaz nebija iespējams runāt. Tomēr režīma liberalizācija 80.gadu beigās pavēra ceļu demokratizācijai un arvien plašākām vārda brīvības izpausmēm.³⁹ Pēc neatkarība atgūšanas, kad Latvijā sāka veidoties demokrātiska iekārta, cilvēktiesībām tika pievērsta īpaši svarīga loma. Deviņdesmitie gadi bija nozīmīgu pārmaiņu posms, kad naida kurināšanas visplašāk izpaudās kā nemitīgi lielāka vai mazāka mēroga konflikti starp latviešiem un krievvalodīgajiem. 1998.gada 15.februārī Saeima pieņēma Satversmes 2.daļu par cilvēktiesībām, kas tās nostiprināja konstitucionālā līmenī.

Lai arī cilvēktiesības pasaulē tika nostiprinātas jau pirms vairāk kā 60 gadiem, naida kurināšana, naidīgi izteikumi vēl joprojām turpinās. Autoresprāt, ir iespējams izvirzīt vairākus cēloņus šīs problēmas esamībai.

Pirmkārt, jāmin sadrumstalotās sabiedrības, kā pirmsākumi meklējami vēsturē. Bijušajās koloniju lielvalstīs ir ieceļojuši bijušo koloniālo zemju iedzīvotāji, meklējot labākus dzīves apstākļus. Tāpat arī personas no citām mazāk attīstītām valstīm cilvēki dodas labākas dzīves meklējumos uz attīstītajām valstīm. Mūsdienās aktuāla ir viesstrādnieku uzaicināšana mazāk atalgoto darbu veikšanai. Tāpēc tieši attīstītajos reģionos vērojamas īpaši daudzveidīgas sabiedrības, kurās bieži vien rodas naidīgi konflikti, raksturīgas naidu kurinošas darbības. Tāpat arī atsevišķās valstīs ir reģionāla rakstura problēmas, kam parasti par pamatu ir vēstures notikumi.

³⁷ ECRI General Policy Recommendation No. 6 on Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet. Adopted on 15.12.2000 Available on: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/gpr/en/recommendation_n6/Rec%206%20en.pdf [aplūkots 2012.gada 5.aprīlī]

³⁸ Kučs A. Vārda brīvības robežas: goda un cieņas aizsardzība, naida kurināšana. Nordik, Rīga: 2004, 15.lpp.

³⁹ Turpat, 11.lpp.

Otrkārt, personām ir neietiekama izpratne par konkrēto cilvēktiesību. Bieži sabiedrībai ir skaidras izpratnes par vārda brīvības robežām un ierobežojumiem. Cilvēkiem ir vērojama tendence vērst uzmanību uz savām tiesībām, otrajā plānā atstājot pienākumus. Šajā gadījumā daļa sabiedrības ir apzinājušies savas tiesības uz vārda brīvību, ignorējot pienākumu ievērot citu personu tiesības un nediskriminēt tās. Uz problēmas esamību norādīts arī diskusijā „Benzīns ugunī- naida kurināšana Latvijā”, kur A. Judins norādīja, ka „Tieši ar to ir saistīta mūsu lielākā problēma: vairāki cilvēki kurina nacionālo naidu, bet viņi to neapzinās un uzskata, ka tikai brīvi pauž savu viedokli un viņiem uz to ir tiesības”⁴⁰. Pēc autores domām, tieši izpratnes veicināšana sabiedrībā varētu būt pamatierocis, kā mazināt naida kurināšanas izplatību.

Treškārt, fakts, ka indivīds atrodas sabiedrībā. Cilvēks ir sociāla būtne, tam apkārt ir citi cilvēki, kas viņu ietekmē lielākā vai mazākā mērā. Tāpat indivīdu ietekmē arī politiķu, masu mediji, ģimenes locekļu, draugu un paziņu viedoklis. Ja sabiedrībā tiek izteikts pilnībā pamatots un argumentēts nediskriminējošs viedoklis par kādu personu vai personu grupu, indivīds ne vienmēr to uztver atbilstoši paustajam. Viņš to var uztvert kā mudinājumu diskriminācijai vai, balstoties uz izteikto viedokli, veidot savu atšķirīgu viedokli, izsakot to nepieļaujamā veidā. Dažreiz redzam arī neapmierinātības izpausmes par kādu viedokli, kas mudina uz pretreakciju. Tāpat liela nozīme ir stereotipiem un kolektīvajai identifikācijai. Sabiedrības lielo ietekmi uz indivīdu var bieži vien novērot arī reālajā dzīvē, piemēram, 2009.gada 13. janvāra Vecrīgas grautiņu laikā.⁴¹ Daļai grautiņa dalībnieku nebija mērķis īstenot vardarbību, tomēr, redzot notiekošo, radās vēlme ņemt dalību, pat ja viņiem nebija skaidri nodefinēta viedokļa šajā jautājumā. To mēdz dēvēt arī par „bara efektu” un līdzīgā veidā tas darbojas interneta vidē, kur to mēdz dēvēt par lavīnveida efektu.

Ceturtkārt, daudzos gadījumos sava vainas daļa jāuzņemas arī cietušajai pusei. Ir situācijas, kad persona vai personu grupa, pret kuru vērstas naidu kurinošas darbības vai izteikumi, ir apzināti vai neapzināti provocējusi tos. Parasti personas izmanto savas tiesības uz vārda brīvību, tomēr pārkāpj tās robežas, radot nepatiku pretējai pusei, kas ir par iemeslu naidīga rakstura darbībām.

Domājams, ka ir iespējams izvirzīt vēl vairākus cēloņus, bet uzskaitītie ir, autoresprāt, būtiskākie. Vēl varētu runāt par cilvēktiesību nepietiekamo nostiprināšanos cilvēku apziņā. Īpaši, ja runājam par Latvijas situāciju, tie ir tikai 20 gadi, kuru laikā sabiedrība ir sākusi

⁴⁰Diskusija „Benzīns ugunī- naida kurināšana Latvijā” Pieejams: <http://archive.politika.lv/temas/cilvektiesibas/4814/> [aplūkots 2012.gada 5.aprīlī]

⁴¹„Protesta akcija pāraug nebijušos grautiņos”, „Apollo”/LETA Otrdiena, 13. janvāris (2009), plkst.19:22. Pieejams: <http://www.apollo.lv/portal/ipasums/articles/146415> [aplūkots 2012.gada 5.aprīlī]

domāt par cilvēktiesībām, sākusi tās apzināties un izprast katras konkrētās tiesības saturu un robežas. Tāpat arī attīstoties sabiedrībām un veidojoties dažādām atšķirīgām grupām, veidojas arī jaunas naida kurināšanas formas un diskriminācijas pamati. Šeit labs piemērs ir jau minētās atšķirīgās seksuālās orientācijas. Sabiedrībai ir jāpieņem atšķirīgais, bet ne vienmēr indivīdi to vēlas darīt. Tomēr pēc autores domām, uzlabojumi ir manāmi, un, veicinot izpratni, kā arī uzlabojot atšķirīgo personu grupu integrāciju, iespējams panākt arvien lielāku toleranci sabiedrībā.

Kopumā naida kurināšana ir nopietna problēma pasaulē, kas ir aizliegta ar visiem svarīgākajiem cilvēktiesību dokumentiem gan pasaules gan nacionālā līmenī. Tā var izpausties kā rasu, nacionālā, reliģiskā naida kurināšana turklāt novērojama jaunu arī jaunu veidu rašanās. Līdz ar tehnoloģiju attīstību, ir izveidojusies arī jauna platforma, kurā īstenot naidu kurinošas darbības - internets. Ērtuma, pieejamības un plašā mēroga dēļ, tas ir ieguvis ļoti nozīmīgu lomu šīs problēmas attīstībā, un par to autore runās turpmākajās nodaļās.

1.2. Internets

Internets ir samērā jauna, abstrakta vide, kura īsā laikā ieguvusi ļoti nozīmīgu lomu mūsdienu pasaulē. Internetu var definēt kā komunikāciju sistēmu, kas izmanto datorprogrammas, datoru daļas un algoritmus, lai veicinātu lokālas, nacionālas un internacionālas mijiedarbības.⁴² Tas savā būtībā ir starptautisks komunikāciju tīkls. Ja agrāk internets praktiski nebija iedomājams bez datora, ar ko tam piekļūt, tad mūsdienās ir izveidotas arī dažādas citas elektroniskās ierīces, ar kurām iespējams piekļūt internetam.

Jēdziens „internets” ir tulkojums no angļu valodas vārda *Internet*, tomēr angļu valodā bieži tiek lietots arī jēdziens *cyber-space*. Atšķirība starp abiem angļiski lietotajiem jēdzieniem veidojas tajā, ka internets ir tehniskāks jēdziens, kas jāsaprot kā starptautiski savienotus datorus, kas rada globāla mēroga tīklu.⁴³ Savukārt jēdziens *cyber-space* jeb kibervide apzīmē vairāk vidi, ko šis tīkls ap sevi rada. Latviešu valodā, to visbiežāk apzīmē ar vārdu „tīmeklis”. Darba ietvaros tiks lietots jēdziens „internets” tā plašākajā nozīmē, kā to saprot sabiedrībā, t.i. aptverot abu angļisko terminu saturu.

⁴² Tsesis A. Hate in cyberspace: Regulating hate speech on the Internet. Article published on San Diego Law Review. Summer 2001. Available on: <http://ssm.com/abstract=1096581> [aplūkots 2012.gada 6.aprīlī]

⁴³ Ferrera G.R., Lichtenstein S.D., Reder M.E.K., Bird R.C., Schiano W.T. CyberLaw. Text and Cases, 2nd edition. South-Western CengageLearning, 2004, p. 4.

1.2.1. Attīstība

Interneta aizsākumi meklējami jau 1969.gadā, kad tika izveidots ARPANETS.⁴⁴ To izveidoja ASV Aizsardzības ministrijas Perspektīvo pētījumu aģentūra(ARPA)⁴⁵, un galvenais mērķis bija izveidot vadības un kontroles sistēmu, ko nevarētu ietekmēt kodolieroču uzbrukums. Šim mērķim tika veidots tīkls, kuram tika pieslēgtas pārsvarā lielās universitātes vai zinātniskas laboratorijas četrās ASV pilsētās, kurās zinātnieki sāka eksperimentēt ar datu pārsūtīšanu.⁴⁶ 1973.gadā ARPANET tīklam tika pievienoti arī citi datori, tostarp datori no citām valstīm. Tomēr drīz vien kļuva skaidrs, ka tam nepietiek kapacitātes, lai tālāk attīstītos.⁴⁷ 1986.gadā ASV Nacionālais zinātnes fonds izveidoja jaunu tīklu ar nosaukumu NSFNET un 1988.g tas aizvietoja ARPANET, tādējādi izveidojot mūsdienu Internetu, kas piedzīvoja negaidīti lielu attīstību.⁴⁸

Interneta lietotāju skaits pēc 2010.gada datiem bija 2 014 028 388, jeb 30 interneta lietotāji uz 100 iedzīvotājiem. Salīdzinoši, piemēram, desmit gadus atpakaļ šis skaits bija tikai 395 088 191, kas veidoja attiecību 7 lietotāji uz 100 iedzīvotājiem.⁴⁹ 2005.gadā visvairāk interneta lietotāju bija ASV ar 197,9 miljoniem lietotāju. Interneta straujo attīstību pasaulē vislabāk var vērot diagrammas veidā.

⁴⁴ Ferrera G.R., Lichtenstein S.D., Reder M.E.K., Bird R.C., Schiano W.T. *CyberLaw. Text and Cases*, 2nd edition. South-Western CengageLearning, 2004, p. 4.

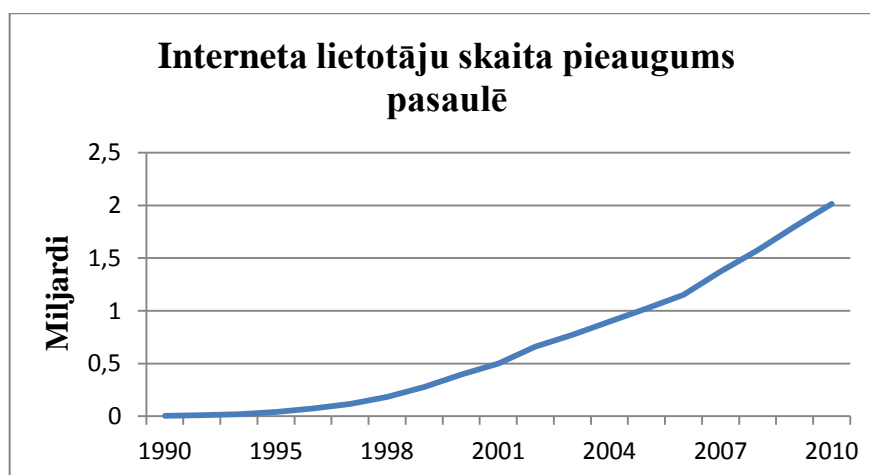
⁴⁵ *USA Department of Defense's the Advanced Research Project Agency.*

⁴⁶ Tsisis A. Hate in cyberspace: Regulating hate speech on the Internet. Article published on San Diego Law Review. Summer 2001. Available on: <http://ssm.com/abstract=1096581> [aplūkots 2012.gada 7.aprīlī] See also: Robert Pool "Internet and World Wide Web." *The Oxford Companion to United States History*. Paul S. Boyer, ed. Oxford University Press 2001. Available on <http://datubazes.lanet.lv:2094/views/ENTRY.html?entry=t119.e0786&srn=4&ssid=183467946#FIRSTHIT> [aplūkots 2012.gada 7.aprīlī]

⁴⁷ Collins M. *The law of defamation and internet* 2nd edition. Oxford, 2009, p. 10.

⁴⁸ "Internet history" *A Dictionary of the Internet*. Darrel Ince. Oxford University Press, 2009. Oxford Reference Online. Oxford University Press. Available on: <http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t12.e1703> [aplūkots 2012.gada 7.aprīlī]

⁴⁹ World Data Bank, World Development Indicators (WDI)&Global Development Finance (GDF) <http://databank.worldbank.org/ddp/home.do?Step=12&id=4&CNO=2> [aplūkots 2012.gada 7.aprīlī]

1.1.att. Interneta lietotāju skaita pieaugums pasaulē⁵⁰

Analizējot diagrammas datus ir būtiski uzsvērt, ka norādītie skaitļi ir mērāmi miljardos. Pēc diagrammas varam redzēt, ka būtībā interneta straujā attīstība ir notikusi pēdējos 15 gados. Mūsdienās, kad viss cilvēkam nepieciešamais, šķiet, jau ir izdomāts, ir grūti iedomāties kādu citu lietu, ko 15 gadu laikā popularizēt trešdaļas pasaules iedzīvotāju vidū. Tas nozīmē, ka internetā ir kaut kas specifisks un unikāls. Turklāt, ņemot vērā iedzīvotāju skaitu mazattīstītajās un attīstības valstīs, kur internetu lielo salīdzinoši maza cilvēku daļa, jāsecina, ka attīstītajā valstīs izplatības koeficients ir īpaši liels.

Izplatības koeficients ir labākais veids, kā salīdzināt izplatību dažādās valstīs. Latvijā 2010.gadā bija 1 540 859 interneta lietotāji, salīdzinoši, piemēram, Lietuvā bija 2 064 627. Tomēr Latvijā izplatības koeficients ir 69 lietotāji uz 100 iedzīvotājiem, salīdzinoši Lietuvā šis koeficients ir 62. Ja runājam par Igauniju, interneta un tehnoloģiju attīstība tur vienmēr bijusi soli priekšā pārējām Baltijas valstīm un tas novērojams arī šajā rādītājā. Piemēram, 2000.gadā Igaunijas koeficients bija 29 (salīdzinoši Latvijā 6 lietotāji uz 100 iedzīvotājiem), 2005.gadā koeficients bija sasniedzis 61 (Latvijā- 46), 2010.gadā- 74 (Latvijā- 69). Tomēr tendence rāda, ka Latvija šajā rādītājā ir sasniegusi lielāku izaugsmi, kas ir pozitīva zīme nākotnei.⁵¹

Pēc autore domām, ir iespējams izvirzīt vairākus cēloņus šim interneta attīstības fenomenam. Pirmkārt, tas ir viegli pieejams. Sākotnēji tas tika izplatīts izmantojot jau esošās tālrunu līnijas. Tehnoloģijām attīstoties, internets ir kļuvis izmantojams arī ar bezvadu pieeju, kas padara to vēl vieglāk pieejamu. Otrkārt, tas ir samērā lēts informācijas iegūšanas veids. Līdzekļi, kas ir jāiegulda, lai piekļūtu šim vispasaules tīklam ir salīdzinoši nelieli. Mūsdienās daudzviet publiskajās vietās ir bezmaksas pieeja internetam. Šeit labs piemērs ir Tallina, kur

⁵⁰ World Data Bank, World Development Indicators (WDI)&Global Development Finance (GDF) <http://databank.worldbank.org/ddp/home.do?Step=12&id=4&CNO=2> [aplūkots 2012.gada 7.aprīlī]

⁵¹ Ibid.

bezmaksas bezvadu internets ir pieejams visā pilsētā.⁵² Tāpat arvien plašāk bezmaksas internets tiek izmantots klientu piesaistei, piemēram, tirdzniecības centros, sabiedriskajā transportā. Lielā daļā kafejnīcu pieeja internetam ir kļuvusi par teju vai obligātu nosacījumu. Treškārt, tas sniedz nebeidzamas iespējas komunikācijai, informācijas iegūšanai un izklaidei. Lai arī ir vēl daudz dažādu cēloņu, jau šie trīs, autores minētie, veido pietiekami pārliecinošu pamatojumu interneta popularitātei. Ja kaut kas sniedz teju vai neierobežotas iespējas, aptverot visu pasauli, turklāt tas ir ērti pieejams un ieguldītie naudas līdzekļi nav lieli, ir tikai loģiski, ka sabiedrība tieksies arvien vairāk izmantot šo jauno līdzekli.

1.2.3. *Kā internets darbojas?*

Lai arī darba mērķis nav detalizēti analizēt internetu kā sistēmu, ir būtiski saprast pamata lietas, lai runātu par naida kurināšanu šajā vidē. Interneta pieeju nodrošina Interneta pakalpojumu sniedzēji, kas piekļuvi tīklam sniedz kā pakalpojumu (turpmāk tekstā- *ISP-internet service providers*). Latvijas normatīvajos aktos uz šo tik attiecināts jēdziens elektronisko sakaru komersants.⁵³ Pakalpojums parasti tiek sniegts izmantojot telefona līnijas, tomēr izplatīts veids ir arī pieslēgumi satelīta šķīvjiem, kabeļtelevīzijas līnijām un tamlīdzīgi.⁵⁴ Samaksa par internetu, kas tiek veikta interneta pakalpojuma sniedzējam, ir par to, ka personai tiek nodrošināta iespēja piekļūt tīklam. Parasti ir pieejami arī dažāds datu pārraides ātrums, atkarībā no pieslēguma veida.

Katram datoram, kas savienots ar internetu ir savs unikāls kods- IP. Tas ir apzīmējums angļiskajam jēdzienam *Internet protocol*, kas nozīmē interneta protokols, bet latviski biežāk tiek lietots jēdziens IP adrese. Tas ir kods, kas sastāv no 4 trīsciparu skaitļiem no 0 līdz 265 kas ir atdalīti ar atstarpēm. Šis kods paredzēts, lai identificētu datoru, no kura sūtīts signāls, un tam ir būtiska nozīme interneta noziegumu atklāšanā.⁵⁵

Paralēli internetam tika izveidota arī *World Wide Web* sistēma, kas tika izveidota, lai vieglāk attēlotu dažādas interneta iespējas. Šajā sistēmā darbojas domēnu vārdu princips, kas ir vārdiskais attēlojums unikālai IP adresei.⁵⁶ Domēna nosaukums ir vārdu vai burtu kombinācija, kas tiek ievadīts interneta pārlūkprogrammā (piemēram, Internet Explorer, Google Chrome, Mozilla Firefox, Safari), lai identificētu, atrastu un atvērtu mājas lapu, kas ir nepieciešama. Tomēr katrai lapai ir sava unikāla saite, kas apvieno visu iepriekš nosaukto. To

⁵² Wittauer J. Tiger Leap Project in Estonia: Free internet Access. Posted in ECEJ 2010, European Media. Available on: <http://www.schoolvoorjournalistiek.com/europeanculture/?p=1742> [aplūkots 2012.gada 20.maijā]

⁵³ Elektronisko sakaru likums: LR likums, 1.pants 1). Latvijas Vēstnesis, 2004. 17. novembris, nr. 3131.

⁵⁴ Ferrera G.R., Lichtenstein S.D., Reder M.E.K., Bird R.C., Schiano W.T. CyberLaw. Text and Cases, 2nd edition. South-Western CengageLearning, 2004, p. 4.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid, p.6.

jaunu vidi noziegumiem, kurā, ja tāds ir mērķis, bez lielām grūtībām iespējams veikt cilvēktiesību pārkāpumus, īpaši, ja attiecinām to uz naida kurināšanu. Tieši par naidu kurinošiem izteikumiem interneta vidē tiks runāts turpmākajās nodaļās, analizējot šos noziegumus, izvērtējot galvenās problēmas un mēģinot rast risinājumus.

2. Naida kurināšana internetā

Naida kurināšana tāpat kā reālās dzīves situācijās arī internetā izpaužas kā darbības, kas pauž personas viedokli un idejas diskriminējošā un naidu kurinošā veidā.

2.2.Nozieguma sastāvs

Analizējot šī noziegumu, pirmkārt, jānorāda, ka tas izpaužas darbībās, kas vērstas uz naida vai nesaticības kurināšanu⁶¹ ICERD 4. pantā nosaka par aizliegumu izplatīt šādas idejas, aizliegumu rīkoties vardarbīgi vai neiecietīgi, kā arī atbalstīt šādas aktivitātes, tostarp finansiāli. Darbības, kas ir naidu kurinošas, var būt gan mutvārdu, gan rakstveida aicinājumi, gan arī citāda veida sava viedokļa paušana. Internetā visplašāk izmantotie līdzekļi ir tieši rakstveida aicinājumi, tomēr sastopami arī mutvārdu, piemēram, videoformātā. Tāpat, īpaši pēdējā laikā, popularitāti iegūst vizuālās uztveres materiāli, kas visbiežāk ir attēli vai frāzes, kas veidotas tādējādi, lai tiktu uztverti kā attēli.

Noziedzīgs nodarījums var izpausties arī tādās darbībās, kas vērstas uz personas ekonomisko, politisko vai sociālo tiesību tiešu vai netiešu ierobežošanu atkarībā no šīs personas rases vai nacionālās piederības vai arī tiešu vai netiešu priekšrocību radīšana tā paša iemesla dēļ.⁶² Internetā tas ir iespējams, piemēram, liedzot pieeju kādai konkrētai mājas lapai, tādējādi neļaujot piekļūt pakalpojumam. Tomēr gadījumos ar rasu, vai reliģiskā naida kurināšanu šādas darbības ir grūti iedomājamas, ņemot vērā, ka internetu veido signāli, kuru sastāvs nekādā veidā nevar norādīt uz personu diskriminējošām pazīmēm, piemēram, ādas krāsu. Attiecībā uz nacionalitāti, ir iespējams konstatēt vietu (valsti), no kura signāls tiek raidīts un tādā veidā veidot diskriminējošus apstākļus, bloķējot pieeju no šīs valsts.⁶³ Tomēr šādas situācijas ir teorētiskas, un pagaidām šādas tieši vai netieši diskriminējošas darbības, kas var būt par pamatu naida kurināšanas noziegumam, nav aktuālas interneta vidē; aktuālas ir pirmā veida darbības, proti, mutvārdu, rakstveida u.tml. aicinājumi.

Noziegums ir pabeigts ar minēto darbību izdarīšanas brīdi, nav nepieciešama seku iestāšanās.⁶⁴ Šis brīdi visbiežāk būs ziņu publicēšanas brīdis. Atsevišķos gadījumos, kad paredzēta vairāku pakāpju publicēšanas sistēma, noziedzīgs nodarījums tiek uzskatīts par pabeigtu ar brīdi, kad subjekts no savas puses izdarījis visu nepieciešamo, lai ziņa tiktu publicēta.

⁶¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs 2. Sevišķā daļa. Rīga: AFS, 2007, 27.lpp.

⁶² Turpat, 28.lpp.

⁶³ Šādas situācijas realitātē ir vērojamas apgriezti, kad valsts, piemēram, Ķīnas Tautas Republika, aizliedz pieeju kādām mājas lapām visā valsts teritorijā. Tomēr tas vairāk saistās ar valsts politisko situāciju, tiesībām iegūt informāciju, tiesībām uz vārda brīvību.

⁶⁴ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs 2. Sevišķā daļa. Rīga: AFS, 2007, 28.lpp.

Noziegums var izpausties ne tikai ar darbību, bet arī ar draudiem. Tas noteikts kā kvalificējošais apstāklis KL 78. panta 2. daļā, kas nosaka lielāku soda piemērošanu. Šāds normatīvais regulējums ir saskaņā ar Kibernoziegumu konvencijas Papildus protokola 4. pantu. Pirmkārt, šis pants nosaka, ka draudi tiek definēti kā piedraudējumu, kas rada bailes personām, uz ko tie vērsti, ka pret viņiem tiks veikts smags kriminālas dabas noziegums.⁶⁵ Otrkārt, no panta izriet arī fakts, ka draudiem nav obligāti jābūt publiskas dabas. Tie var būt iekļauti arī privātās komunikācijas formās, kas citkārt ir aizsargātas ar ECTK 8.pantu.⁶⁶

No subjektīvās puses ir jāpierāda, ka noziegums izdarīts ar tiešu nodomu.⁶⁷ Šis pienākums izriet gan no krimināllikuma 78.panta, gan no Kibernoziegumu konvencijas un tās Papildprotokola. Tas nozīmē, ka jāpierāda, ka persona ir apzinājusies sekas un ir tās vēlējusies.⁶⁸ Vēl viena interneta specifika ir tā, ka tas ir neprognozējams- paredzētās sekas rezultātā var būt daudz plašākas nekā sākotnēji plānots.⁶⁹ Tomēr tas nav tik būtiski šajā gadījumā, jo, galvenokārt, nozieguma subjektam ir jāapzinās, ka sekas iestāsies viņa darbību rezultātā.⁷⁰ Turklāt to ir iespējams objektīvi izsecināt no personas darbībām, vērtējot no „vidējā” cilvēka viedokļa. Dažos gadījumos situācija ir jāvērtē nevis no tā vai persona to varēja apzināties, bet gan vai persona to varēja neapzināties. Visu šo apstākļu izvērtēšana ir atstāta tiesas ziņā.⁷¹

Ja aplūkojam ECT viedokli attiecībā uz naida kurināšanu, tad tiesa izmanto divas dažādas pieejas. Viena pieeja ir izmantojot ECTK 17. pantu, kas aizliedz tiesību ļaunprātīgu izmantošanu. Tas piemērojams gadījumos, kad personas izteikumi, realizējot tiesības uz vārda brīvību, tomēr sasniedz tādu naidu kurināšanas sliekšni, kas iznīcina konvencijā noteiktās cilvēktiesības. Šādi tiesa spriedusi lietā *Garaudy v France*⁷², kurā runāts par izteikumiem diskusijas laikā, kas norāda uz personas viedokli, kas noliedz holokaustu. Tiesa lēma, ka šādi izteikumi iziet ārpus vārda brīvības robežām un ir kvalificējami kā naidu kurinoši. Šajā pat

⁶⁵ Explanatory report on Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems by Council of Europe, para.34. Available on: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/189.htm> [aplūkots 2012.gada 22.aprīlī]

⁶⁶ Ibid., para 35.

⁶⁷ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs 2. Sevišķā daļa. Rīga: AFS, 2007, 28.lpp.

⁶⁸ Diskusija „Benzīns ugunī- naida kurināšana Latvijā”. Pieejams: <http://archive.politika.lv/temas/cilvektiesibas/4814/> [aplūkots 2012.gada 20.aprīlī]

⁶⁹ Eiropas Savienības Tiesas 1976.gada 30.novembra spriedums lietā: Nr. 21-76, Bier v Mines de Potasse d'Alsace, para 46. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61976CJ0021:EN:HTML> [aplūkots 2012.gada 20.aprīlī]

⁷⁰ Diskusija „Benzīns ugunī- naida kurināšana Latvijā”. Pieejams: <http://archive.politika.lv/temas/cilvektiesibas/4814/> [aplūkots 2012.gada 20.aprīlī]

⁷¹ Turpat.

⁷² Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 65831/01 Garaudy v France. Pieejams: <http://www.humanrights.is/the-human-rights-project/humanrightscasesandmaterials/cases/regionalcases/europeancourtsofhumanrights/nr/498> [aplūkots 2012.gada 21.maijā]

lietā tiesa noraidīja otru pieeju, uz ko balstījās prasītājs. Šī otrā veida pieeja naida kurināšanas noziegumiem ir izmantojot ECTK 10. un 11. pantā noteiktos ierobežojumus, lai aizsargātu būtiskas sabiedrības intereses.⁷³ Par tādām parasti tiek uzskaitītas sabiedrības drošība, sabiedriskā kārtība, veselības un morāles aizsardzība un citas. Šāda veida pieeja ECT praksē ir izmantota krietni vien biežāk, un tā ir tieši iekļauta konvencijas tekstā.

Pavisam nesen ECT ir analizējusi vēl trešā veida pieeju naida kurināšanas aizliegumam. Lietā *Aksu v Turkey*, tiesa noteica, ka etniskā piederība ir daļa no personas privātās dzīves, kas aizsargāta ar ECTK 8.pantu. Līdz ar to, tiesa izvirzīja nostāju, ka naida kurinošās darbības var vērtēt arī no tāda viedokļa, ka valstij ir jāveic pozitīvas darbības, lai aizsargātu personas privāto dzīvi. Lai arī tiesa konkrētajā gadījumā secināja, ka nav pārkāptas tiesības uz personas privāto dzīvi, tomēr šādas pieejas izmantošana varētu būt interesants pagrieziena punkts, lūkojoties nākotnē.⁷⁴

2.2.Jurisdikcija

Kā jau vairakkārt minēts, internets ir ieguvis globālu raksturu, un tas ir pieejams gandrīz visā pasaulē. Tas rada neskaidrības attiecībā uz interneta noziegumu jurisdikciju, proti, kurā tiesā būtu jāizskata lieta par naida kurināšanu internetā. Mūsdienās ļoti viegli ir iedomāties situāciju, kad, piemēram, persona, kura veica naida kurinošās darbības internetā dzīvo valstī A, izveido mājas lapu ar šāda tipa saturu valstī B, serveri, kurā tiek glabāti dati glabā valstī C, naidu kurinošas ziņas izvieto internetā no atrodoties valstī D u.t.t. Tāpat, ņemot vērā interneta globālo raksturu, ir ļoti grūti nodalīt atšķirīgu saturu dažādās valstīs.

Pamatā jurisdikcijas noteikšanai tiek izmantots teritoriālais princips pēc pārkāpuma izdarīšanas vietas. Attiecībā uz to visbiežāk tiek izmantots domicils, par ko runā arī Briseles I regula.⁷⁵ Tomēr šī regula attiecas uz Eiropas Savienības dalībvalstīm, tai skaitā arī Latviju, un to papildinošās Briseles un Lugano konvencijas šim valstu lokam pievieno arī Dāniju, Īslandi, Norvēģiju un Šveici.⁷⁶ Runājot par domicilu jāsaprot, ka tas parasti tiek norādīts kā personas dzīvesvieta, un Civillikuma 7. pants to definē kā „vietu, kur persona ir labprātīgi apmetusies ar tieši vai klusējot izteiktu nodomu tur pastāvīgi dzīvot vai darboties”.⁷⁷ Šādi klusējot izteiktu

⁷³ Factsheet of European Court of Human Rights on „hate speech”. February 2012. Available on: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5D909DE-CDAB-4392-A8A0-867A77699169/0/FICHES_Discours_de_haine_EN.pdf [aplūkots gada 19.aprīlī]

⁷⁴ Timmer A. Stereotypes of Roma: Aksu v Turkey in Grand Chamber. March 20, 2012. Available on: <http://strasbourgobservers.com/2012/03/20/stereotypes-of-roma-aksu-v-turkey-in-the-grand-chamber/> [aplūkots 2012.gada 21.maijā]

⁷⁵ ES 2000.gada 22.decembra Regula Nr.44/2001 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās. ES Oficiālais vēstnesis, 2001.gada 16.janvārī, Nr. L 012.

⁷⁶ M.Collins The law of defamation and Internet. 2nd ed. Oxford, 2009, para 25.09.

⁷⁷ Civillikums. Ievads: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=90224> [aplūkots 2012.gada 21.maijā]

nodomu var konstatēt no personas darbībām. Eiropas Savienībā personas var brīvi pārvietoties un apmesties citās dalībvalstī, ja šis laiks nepārsniedz 3 mēnešu periodu. Pēc tam ir nepieciešama reģistrācija vai jāizpilda kādi citi formālie kritēriji. Pēc autores domām, kad šis uzturēšanās laiks ir pārsniedz 3 mēnešus, jaunā dzīvesvieta jau var tikt uzskatīts par domicilu (To apstiprina arī, piemēram, Lielbritānijas civilās jurisdikcijas un lēmumu akta 4.pants⁷⁸).

Attiecībā uz juridiskām personām saskaņā ar Briseles regulu par domicilu tiek uzskatīta valdes reālās darbības vieta. Tomēr šim jautājumam ir 2 pieejas, atkarībā no valstī noteiktās sistēmas. Ja pirmā pieeja ir jau minētā valdes reālās darbības vieta, tad otrajā gadījumā jurisdikcija tiek noteikta formāli pēc uzņēmuma reģistrācijas vietas.⁷⁹

Rodas jautājums, vai juridiskā persona var būt atbildīga par naidu kurinošiem izteikumiem. Ir skaidri saprotams, ka juridiskā persona ir fikcija, kurai pašai nevar būt viedoklis vai izteikumi, un ka naidu kurinoši izteikumi ir fiziskās personas darbības. Tomēr, pēc autores domām, juridiskā persona var būt atbildīga par naidu kurinošiem izteikumiem, ja tiek konstatēts, ka pārkāpums noticis no IP adreses, kas reģistrēta uz juridiskās personas vārda, un juridiskā persona nespēj konstatēt vai pierādīt, kura persona to veikusi. Šī iemesla dēļ publiski pieejamās interneta vietās, piemēram, interneta kafejnīcās dažkārt tiek ievākti dati no personas, kura konkrētajā laika posmā izmanto internetu. Izvērtējot reālo situāciju Latvijā, šādu personas datu vākšana nenotiek bieži. Savukārt, autore ir pieredzējusi situāciju, kad, piemēram, Itālijā, lai piekļūtu internetam tā saucamajās interneta kafejnīcās ir nepieciešams uzrādīt savu pasi un aizpildīt noteikta veida veidlapu ar pamatinformāciju, kā arī apstiprinājumu par atbildības uzņemšanos. Tas šķiet arī loģiski saprotams, jo gadījumā, ja persona veic noziegumu šajā interneta izmantošanas laikā un IP adreses īpašniekam nav nekādu datu par šo personu, tad persona netiek sodīta par noziegumu, tikai tā iemesla dēļ, ka šo personu nav iespējams identificēt, nepieliekot nesamērīgi lielas pūles.

Tomēr attiecībā uz internetu bieži vien ir būtiski ne vien tas, kur atrodas personas domicils, bet arī kur šī informācija ir pieejama. Attiecībā uz šo jautājumu Eiropas Savienības tiesa savā judikatūrā ir izveidojusi sava veida 2 pakāpju spriedumu testu, ko lieliski paskaidrojis ģenerālvokāts Pedro Kurša Viljalona savos paskaidrojumos lietā C-523/10.⁸⁰ EST pirmais solis šajā jautājumā bija *Shevill*⁸¹ lietā noteiktais „mozaīkas princips”. Proti, EST šajā lietā noteica, ka prasītājs var vērsties kaitējuma izcelsmes valsts tiesā ar lūgumu atlīdzināt

⁷⁸ M.Collins The law of defamation and Internet. 2nd ed. Oxford, 2009, para 25.10.

⁷⁹ A.A.Cottim Cybercrime, Cyberterrorism and Jurisdiction: An Analysis of Article 22 of the COE Convention on Cybercrime. Available on: <http://www.ejls.eu/6/78UK.pdf> [aplūkots 2012.gada 21. aprīlī]

⁸⁰ Ģenerālvokāta P.K.Viljalona 2012.gada 16. februāra paskaidrojumi lietā C-523/10 Wintersteiger AG pret Products 4U Sondermaschinenbau GmbH. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010CC0523:LV;> [aplūkots 2012. gada 21. aprīlī]

⁸¹ Eiropas Savienības(bij. Kopienu) tiesas 1995. gada 7. marta spriedums lietā: C-68/93 Recueil, p I-415.

to daļu zaudējumu, kas prasītājam radušies tieši šīs valsts ietvaros. Šajā gadījumā tas vairāk attiecās uz ekonomiskajām tiesībām, jo pārkāpums bija saistīts ar preču zīmes tiesību pārkāpumu. Tāpēc prasītājam ir tiesības prasīt zaudējumu atlīdzību, ja tas pierāda, ka preču zīme ir zināma šajā valstī un ar šo pārkāpumu patiešām tika nodarīti zaudējumi. Tomēr šī lieta ir būtiska ar to, ka nodibina šo mozaikas principu un dod tiesības indivīdam prasīt atlīdzību vairākās valstīs, ja tajās ir aizskartas viņa tiesības. Šī tiesas pieeja *Shevill* lietā ir tikusi pielāgota interneta specifikai pavisam nesenā EST tiesas spriedumā apvienotajās lietās *eDate Advertising* un *Martinez*.⁸² Šajā spriedumā tiesa, pirmkārt, uzsvēra, ka personisko tiesību aizskārums gadījumā internetā, šim aizskārumam ir īpaši smags raksturs aizskarošās informācijas ģeogrāfiskās ietekmes dēļ.⁸³ Otrkārt, tiesa norādīja, ka persona, kurai nodarīts kaitējums, var prasīt atlīdzināt visu radušos kaitējumu valsts, kura šai personai ir „interesu centrs” tiesās.⁸⁴ Kā EST ir noteikusi citā savā spriedumā *Bier v Mines de Potasse d'Alsace*, tad „interesu centrs” parasti saistās ar personas dzīvesvietu, tomēr tas var atrasties arī citā valstī, ka pastāv citi apstākļi, kā, piemēram, profesionālā darbība, kas nodibina īpaši ciešu saiti ar šo valsti.⁸⁵

Attiecībā uz jurisdikciju jāpiebilst arī, ka Krimināllikuma spēks telpā nosaka, ka tas darbojas tikai Latvijas teritorijā un tai pielīdzinātās teritorijās. Uz šā pamata tika izbeigta arī uzsāktā izmeklēšana par vienu no konstatētajiem pārkāpumiem lietā Nr. K04-0184-11/28.⁸⁶ Konkrētajā lietā tika uzsākta izmeklēšana par vairākiem naidu kurinošiem komentāriem pie raksta portālā www.delfi.ru, tomēr par vienu no komentāriem izmeklēšana tika izbeigta, jo konstatētā IP adrese atradās Kanādā, t. i. ārpus Latvijas jurisdikcijas.

2.3. Kritēriji nodalīšanai

Nemot vērā, ka naida kurināšana ir vārda brīvības ierobežojums ir būtiski saprast robežu, kurā izteikums pieļaujams vārda brīvības ietvaros, un no kura brīža tas var tikt uzskatīts par naida kurinošu. Praksē ir ļoti grūti novilkt robežu, kura nodala abus jēdzienus un to saturu. Pēc autores domām to drīzāk varētu raksturot kā zonu, kurā šīs abas lietas pārklājas. Lai izvērtētu, vai izteikumi ir sasnieguši naida kurināšanas robežu, katrs gadījums ir jāvērtē individuāli, skatot gan izteikumu saturu, gan formu, gan apstākļus, kādos tas izteikts. Vēl jo

⁸² Eiropas Savienības tiesas 2011. gada 25. oktobra spriedums apvienotajās lietās C-509/09 *eDate Advertising* pret X un C-161/10 *Olivier Martinez and Robert Martinez* pret MGN Limited. Pieejams: [http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62009CJ0509&lang1=en&lang2=LV&type=NOT&ancre=\[aplūkots 2012. gada 20. aprīlī\]](http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62009CJ0509&lang1=en&lang2=LV&type=NOT&ancre=[aplūkots 2012. gada 20. aprīlī])

⁸³ Turpat.

⁸⁴ Turpat.

⁸⁵ Eiropas Savienības Tiesas 1976. gada 30. novembra spriedums lietā: Nr. 21-76, *Bier v Mines de Potasse d'Alsace*. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61976CJ0021:EN:HTML> [aplūkots 2012. gada 20. aprīlī]

⁸⁶ Rīgas apgabaltiesas spriedums lietā Nr K04-0184-11/28. Npublicēts.

grūtāk to izdarīt ir interneta vidē, kur bieži vien ir grūti konstatēt, kāds ir bijis personas emocionālais stāvoklis, izteikumu paužot. Šis uzdevums ir atstāts tiesas izvērtēšanai, tomēr pat tiesa parasti vadās pēc ekspertīzes atzinuma par konkrēto izteikumu.

Pēc autores domām, ir iespējams izdalīt vairākas pazīmes, pēc kurām varētu spriest, vai izteikums iekļaujas ar vārda brīvību aizsargātajā zonā, vai tas iziet ārpus šīm robežām sasniedzot naida kurinošu izteikumu sliekšni.⁸⁷

2.3.1. *Izteikumu saturs*

Pirmkārt, ir jāvērtē izteikuma saturs, konstatējot, vai tas satur nicinošu un diskriminējošu vēstījumu pret konkrētu sabiedrības grupu vai grupām, kā arī vai šis izteikums var tikt uzskatīts par naidu kurinošu.

Grupu, kas tiek diskriminēta, noskaidrot parasti ir samērā viegli, un tas ir pirmais solis, lai varētu runāt par naidu kurinošiem izteikumiem. Pat ja netiek konkrēti nosauktas grupas, uz ko vērsta diskriminējošā attieksme, to parasti ir iespējams saprast no konteksta un no citu personu izteikumiem, ko var skatīt kopsakarā. Šādi gadījumi īpaši novērojami pie dažāda veida rakstiem internetā, kuriem iespējams pievienot komentārus- ne vienmēr komentāru sniedzēji atsaucas uz konkrētu grupu, bet tas ir noprotams no raksta tēmas un/vai citu komentētāju izteikumiem. Vadoties pēc šā kritērija, naidu kurinošus izteikumus var iedalīt 2 daļās: atklāti un slēpti naidu kurinoši izteikumi. Tas lielā mērā sasaucas ar atklātu vai slēptu diskrimināciju, un dalījums veidojas pēc tā, vai diskriminējošās grupas ir tieši minētas, vai arī uz tām ir norādīts netieši, bet tādā veidā, ka tas saprotams no konteksta.

Lai konstatētu naidīgās attieksmes esamību, parasti nepieciešama konkrētāka analīze, un ir būtiski, kas šo analīzi veic. Dažos gadījumos, vērtējot no vidējā sabiedrības locekļa viedokļa, izteikumi var šķist nepatīkami, tomēr tā īsto jēgu spēj uztvert personas, uz ko naidu kurinošie izteikumi ir vērsti, kā arī eksperti. Naidu kurinošu izteikumu izvērtēšana ir specifiska, jo prasa plašas zināšanas par dažādu jēdzienu lietojumu. Piemēram, skaitlis 88 sabiedrības vairumam nešķīstu naidu kurinošs, tomēr patiesībā šis ir apzīmējums var būt naidu kurinošs, jo apzīmē frāzi „*Heil Hitler*”, jeb HH. Tā kā H ir 8. burts vācu alfabētā, tad veidojas simbols 88.⁸⁸ Bieži vien naidīgos izteikumos tiek minēti lamu vārdi, un ir jāsaprot, kādu domu tie pauž. Tas pats attiecas uz dažādām frāzēm, metaforām, salīdzinājumiem, kas tiek plaši izmantotas šāda veida izteikumos. Lai to konstatētu, ir ļoti labi jāpārzina konkrētā valoda, jo ar dažādu sinonīmu palīdzību iespējams padarīt izteikumu „mīkstāku” vai

⁸⁷ Iepazīstoties ar ekspertīžu atzinumiem un citiem lietas materiāliem lietās Nr. K04-0184-11/28 un Nr. 04-0233-11/20Rīgas apgabaltiesas Kriminālietu departamentā.

⁸⁸ Symbols of hate. Available on: <http://gbgm-umc.org/umw/anti-hate/symbolsofhate.html> [aplūkots 2012.gada 21.maijā]

„stigrāku”, un šīm niansēm ir nozīme. Īpaši sarežģītas ir situācijas, kad tiek savienotas vairākas valodas, jo ir jāsaprot abu valodu saturiskais konteksts. Šādi gadījumi ir tipiski arī Latvijā. Ņemot vērā krievu valodas un latviešu valodas līdzāspastāvēšanu, atsevišķi vārdi vai frāzes tiek pārņemtas. Īpaši tas attiecas uz krievvalodīgas izcelsmes lamu vārdiem, žargonismiem un citiem sarunvalodas vārdu veidiem, kas ieviesušies latviešu sarunvalodā.

Internetā ir izveidojusies sava veida valoda, ar jēdzieniem, saīsinājumiem un vārdu kopoļumiem, kas saprotama interneta lietotājiem. Plaši tiek izmantota salikteņu metode, kad vārdu savienojums tiek izveidots par salikteni, izmantojot abu vārdu daļas. Tos mēdz dēvēt par kibervārdiem, tomēr šis jēdziens vairāk sastopams angļu valodā.⁸⁹ Kā piemēru var minēt kaut vai vārdu *netiquette*(skat.28.lpp), kas veidojies no angļu valodas vārdu salikuma *net etiquette*. Visi šie vārdi pamatā ir veidojušies angļu valodā, kas ir visplašāk izmatotā valoda internetā. Tāpat arī sastopami dažāda veida saīsinājumi(piem. *tnx-thank you, sth-something, kk-kaut kas*), kas padara īsāku teksta ievadi ikdienas komunikācijā. Lai pilnvērtīgi analizētu izteikumus, ir nepieciešams pārzināt šo interneta valodu. Tomēr jāatzīst, ka šīs internetā lietojamās frāzes un to nozīme pamatā ir zināmas vairumam lietotāju.

Tāpat ļoti liela nozīme ir tam, vai izteikums ir pamatots, kā arī tā formulējumam. Šeit ir būtiski, vai izteikums satur ne tikai viedokli, bet arī pamatojumu. Viedoklis var būt gan pašas personas, gan kādas citas personas izteikts, bet pārpublicēts tādā veidā, kas skaidri nenodala savu atšķirīgo viedokli. Skaidrs, argumentēts pamatojums izteikumam, pat ja tas ir nicinošs, var būt pietiekams attaisnojums un var tikt ietverts tiesībās uz vārda brīvību. ECT ir uzsvērusi savā praksē, ka indivīdam ir tiesības brīvi izteikt savu viedokli, pat ja šis viedoklis aizvaino, šokē vai satrauc citas personas.⁹⁰ Lai argumentētu viedokli, ir jāatsaucas uz faktiem, ko iespējams pierādīt. Interneta vidē faktu var nenosaukt, norādot URL adresi, kur ar šo faktu var iepazīties tuvāk.⁹¹ Faktam ir jābūt patiesam vai vispārzināmam, kā arī objektīvam.⁹²

Tāpat, lai spētu objektīvi izvērtēt saturu, lielākajā daļā gadījumu ir jāpārzina vēsturiskā konflikta izcelsme. Atsevišķos gadījumos tam var būt izšķiroša nozīme, ja, piemēram, persona apzināti pasniedz vēsturiskos faktus tādā veidā, kas neatbilst patiesībai, un tieši šī neatbilstība aizskar otras personas godu un tādējādi var būt naidu kurinoša. Šāds gadījums tika apskatīts ECT lietā *Garaudy v France*,⁹³ kur tiesa noteica, ka aizvainojoša noziegumu pret cilvēci noliegšana iziet ārpus vārda brīvības robežām. Turklāt arī citās lietās (piemēram,

⁸⁹ Home page: „Netiquette”. Available on <http://networketiquette.net/> [aplūkots 2012.gada 22.aprīlī]

⁹⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 5493/72 Handyside v. the United Kingdom, para 49. Pieejams: <http://www.echr.coe.int/echr> [aplūkots 2012.gada 21.aprīlī]

⁹¹ M.Collins The law of defamation and Internet. 2nd ed. Oxford, 2009, para 9.11.

⁹² Ibid. Para 9.12.

⁹³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 65831/01 Garaudy v. France. Pieejams: <http://www.echr.coe.int/echr> [aplūkots 2012.gada 21.aprīlī]

Lehideux un Isorni lietā⁹⁴) tiesa ir norādījusi, ka skaidri nostiprinātu vēsturisku faktu, tādu kā Holokausts, noliegums nav aizsargāts ar ECTK 10.pantu.⁹⁵

2.3.2. *Izteikumu forma*

Lai pilnībā izvērtētu izteikumu pieļaujamību vārda brīvības ietvaros vai arī vērtētu naida kurinošu izteikumu sakarā, ir jāpievērš uzmanība tā formai. Izteikuma forma, pareizi izvērtēta, var norādīt uz personas emocionālo stāvokli, paužot viedokli.

Runājot par izteikuma formu, ir būtiski norādīt, ka pamatā viedokļa paušana internetā var būt rakstveidā, attēlu veidā, kā arī skaņas un video failu formātā. Ja runā par attēliem, skaņas un videofailiem, tie paši par sevi ir pietiekami efektīgi līdzekļi, lai norādītu uz personas attieksmi un emocionālo stāvokli. Piemēram, balss tembrs un skaļums skaņas un video failos, tāpat arī žesti, sejas izteiksmes u.tml. neverbālie izteiksmes veidi parasti var tikt analizēti kopsaistībā ar personas emocionālo stāvokli. Tomēr attiecībā uz rakstīto tekstu, ne vienmēr var viennozīmīgi noteikt, kā persona to ir domājis, kādā intonācijā, uz ko liekot uzsvāru.

Interneta vidē ir izveidojušies sava veida noteikumi vai vadlīnijas, kas ir nosacītas pieklājības normas, ko vēlams ievērot interneta lietotājiem. To sauc par interneta etiķeti, uz ko angļu valodā tiek attiecināts jēdziens *netiquete* (*net etiquette*). Tās ir izveidojušās interneta lietotāju vidū un, lai arī ne vienmēr ir saistošas lietotājiem, tomēr reālajā dzīvē ir tikai normāli ievērot sabiedrībā pieņemtās normas, tāpat arī interneta sabiedrībā. Interneta etiķetes normas nekur nav skaidri definētas, tās veidojas līdzīgi kā paražu tiesību normas, bet mūsdienās jau vairākās valstīs tās ir kodificētas un kļuvušas saistošas. Šo normu neievērošana var norādīt uz vairākiem cēloņiem: šo normu nezināšanu (kas parasti novērojama jaunu lietotāju vidū), steigu, vienaldzīgu attieksmi pret informācijas uztvērēju (raksturīga ikdienas komunikācijā, īpaši, tuvu draugu, paziņu vidū), kā arī emociju sakāpinājumu, u.c.

Dažādos avotos minētas atšķirīgas norādes, kas jāievēro, tomēr var izvirzīt dažas būtiskākās. Pirmkārt, ir jāievēro pareizrakstība. Interneta vidē kļūdām attiecībā uz komatu un nu citu pieturzīmju lietošana, tiek pievērsta mazāka nozīme kā rakstītajos dokumentos. Tomēr pārrakstīšanās kļūdas, burtu izlaišana, nepareizs atstarpju sadalījums parasti tiek ievērots. Protams, kļūdas var būt attaisnojamas, tomēr liels daudzums šādu kļūdu var norādīt uz steigu, satraukumu un savā ziņā arī attieksmi pret lasītāju.

⁹⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 24662/94 *Lehideux and Isorni v. France* para. 47. Pieejams: <http://www.echr.coe.int/echr/> [aplūkots 2012.gada 22.aprīlī]

⁹⁵ Explanatory report on Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems by Council of Europe, para.42. Available on: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/189.htm> [aplūkots 21.04.2012]

Otrkārt, var runāt par lielo burtu lietošanu. Ar lielo burtu lietošanu rakstītājs parasti vēlas norādīt uz to, cik būtisks ir konkrētais vārda vai teksta daļa. Burti ir lielāki un vizuāli vieglāk pamanāmi, līdz ar to tiem tiek pievērsta galvenā vērība, kas arī bijis autora mērķis. Kā norādījis eksperts A.Judins veiktajā ekspertīzē lietā K04-0184-11/28, interneta vidē lielo burtu lietošana tiek uztverta kā kliegšana vai klaigas.⁹⁶ Līdz ar to, ja izteikumu paudējs lieto lielos burtus visā izteikumā vai tā daļā, tas var tikt vērtēts kā agresīvas un naidīgas attieksmes paušana.

Papildus var runāt vēl par emociju paušanu internetā ar grafisko attēlu palīdzību, kas pauž emocijas. Grafiskie attēli, kas pauž emocijas sarunvalodā tiek dēvēti par smaidiņiem,⁹⁷ un var norādīt uz personas attieksmi un noskaņu, kādā izteikums pausts. Tie parasti sastāv vai nu no pieturzīmju savirknējuma, kas veido pieņemtu attēlu, vai arī no neliela speciāli izveidota vizuāla attēla, parasti atveidojot sejas izteiksmes. Tomēr šo norādi nevar uztvert kā absolūtu, jo šie grafiskie attēli bieži vien tiek izmantoti formāli, neatspoguļot personas patiesās emocijas vai pat cenšoties tās izmainīt. Turklāt naidi kurinošu izteikumu gadījumā reti kad var runāt par šo grafisko attēlojumu.

Kopumā jāsaprot, ka interneta etiķete ir pieņemta lietotāju vidū, bet katrs no lietotājiem pats izlemj, cik daudz to izmantot. Naida kurināšanas būtība jau pašos pamatos ir pretēja interneta etiķetes būtībai, proti, cienīt citus lietotājus. Tomēr arī formāli kritēriji var papildus norādīt uz naida kurinošu izteikumu esamību.

2.3.3. Apstākļi

Lai izvērtētu, vai izteikums pārkāpj vārda brīvības robežas tādā mērā, ka ir naidu kurinošs, ir jāanalizē arī apstākļi, kādos tas pausts.⁹⁸ Tas nozīmē, ka ir būtiski izvērtēt no personas gribas neatkarīgu faktu esamību, kas varētu pamudināt personu veikt šādu darbību. Apstākļi daudzos gadījumos var būt par pamatu vēlmei izteikt naidīgas piezīmes un komentārus. Šim nolūkam ir jānoskaidro, kurā no izteikumu veidiem tas pausts, un jānovērtē, kāda bija kopējā „atmosfēra” šajā vidē. Vai iniciatīva nāca no pašas personai, vai arī persona iesaistījās diskusijā, ja tā, tad kāda bija pārējo diskusijas dalībnieku nostāja un viedokļa paušanas veids. Turklāt jāņem vērā arī vai personai vai personu grupai, kuras tiesības tiek aizskartas, tiek piedāvātas iespējas aizstāvēties.⁹⁹

⁹⁶ Latvijas Republikas Rīgas Apgabaltiesa spriedums lietā K04-0184-11/28. [Nepublicēts]

⁹⁷ Shea V. Netiquette. Albion Books: 1994, p.58. Available on <http://www.albion.com/netiquette/book/index.html> [aplūkots 2012.gada 22. aprīlī]

⁹⁸ M.Collins The law of defamation and Internet. 2nd ed. Oxford, 2009, p. 412.

⁹⁹ Ibid.

Šajā apakšnodaļā apskatītie kritēriji var tikt izmantoti, lai nošķirtu naidu kurinošus izteikumus. Protams, katrs gadījums jāanalizē individuāli, tomēr šo kritēriju izvērtēšana var palīdzēt izvērtēt izteikumu mērķi un smagumu. Šeit nozīme ir arī tam, kādā veidā šī naidīgā attieksme tiek pausta, jo atšķirīgi interneta izmantošanas līdzekļi spēj norādīt arī uz atšķirīgām niansēm. Tāpēc ir būtiski runāt par galvenajiem izpausmes veidiem internetā.

2.4. Izpausmes veidi internetā

Internets piedāvā neskaitāmas iespējas savu viedokļu izpaušanai. Ir dažādas iespējas, kas vērstas uz pārdomātu, mērķtiecīgu naida kurināšanu, gan spontānu viedokļa izteikšanu. Šie izpausmes veidi ir gan tādi, kur izteiktais viedoklis ir pieejams visiem, gan arī tādi, kas pieejami tikai konkrētiem indivīdiem. Kopumā jāsaprot, ka tālāk apskatītais dalījums ir vairāk formāls, un nav lielas atšķirības, kurā no interneta izmantošanas veidiem tiek veikts naidu kurinošs noziegums. Tāpat arī normatīvais regulējums attiecas uz visu interneta vidi kopumā nevis tikai kādu tā daļu. Tomēr, pēc autores domām, ir ļoti svarīgi skatīt šos veidus nošķirti vienu no otra, jo tas norāda uz pārkāpuma smagumu – gan nodomu, ar kādu persona ir izplatījusi naidu kurinošu runu (piemēram, ja persona ir izveidojusi speciālu, šim mērķim paredzētu mājas lapu), gan personu loku, uz ko noziegums vērsts (piemēram, „čatā” tā var būt viena vai dažas personas, bet sociālajos tīklos tie var būt pat vairāki tūkstoši personu), tāpat tas var norādīt uz atšķirīgām niansēm.

2.4.1. Mājas lapas

Mājas lapas ir speciāli izveidota vietne internetā ar savu nosaukumu, URL adresi un saturu. Tās parasti tiek izmantotas, lai sniegtu lietotājiem informāciju par noteiktu tematu. Mājas lapas plaši tiek izmantotas komercdarbībā, un mūsdienās lielākā daļa informācijas internetā tiek iegūta tieši no mājas lapām. Tāpat mājas lapas iespējams izmantot arī naidu kurinošu ideju izplatīšanai.

Mājas lapas var sastāvēt tikai un vienīgi no teksta, tomēr plašo iespēju dēļ, tās parasti tiek papildinātas ar krāsām, attēliem, skaņas un video failiem.¹⁰⁰ Tāpat tiek pievienotas arī dažādas, apmeklētājus piesaistošas papildus iespējas, piemēram, iespējas komentēt vai novērtēt lapas saturu. Ar šiem papildus piesaistošajiem elementiem, mājas lapas veidotājs cer sasniegt savu mērķi un nodot mājas lapās sniegto informāciju pēc iespējas plašākais sabiedrībai.

Šo veidu visbiežāk izmanto personas vai personu grupas, kurām ir mērķis veikt plašas naidu kurinošas darbības, līdz ar to, šādu naidu kurinošu lapu veidošana pats par sevi ir smags

¹⁰⁰ M.Collins The law of defamation and Internet. 2nd ed. Oxford, 2009, p 25.

noziedzums. Tomēr, šādā veidā izplatot ziņas nākas saskarties ar dažām grūtībām. Pirmkārt, sabiedrībai ir jāuzzina par šādas mājas lapas esamību. Parastos apstākļos tas tiek darīts ar reklāmas palīdzību, tomēr naida kurināšanas gadījumā, ir saprotams, ka persona nevēlas reklamēt savu aktivitāti. Ar to saistās arī cita problēma, proti, ir sarežģīti noslēpt šādas mājas lapas esamību no uzraugošajām iestādēm. Tāpat arī uzraudzības sistēma ir pietiekami stingra, lai šādu lapu eksistence būtu apgrūtināta. Tomēr šī ir liela problēma valstīs, kur interneta uzraudzība nav pilnībā sakārtota, vai arī tajās, kur mājas lapu skaits kopumā ir milzīgs un kur realitātē nav iespējams izkontrolēt visu mājas lapu saturu. Piemēram, ASV 2011. gadā bija konstatētas 14 000 naidu kurinošas mājas lapas.¹⁰¹ Kopumā jāsaprot, ka pēc autores domām, vismaz Latvijā, plānoto naida kurināšanas gadījumu salīdzinoši ir daudz mazāk kā spontāno, kas vairāk izpaužas citās izteikumu formās.

2.4.2. E-pasts

E-pasts jeb elektroniskais pasts ir populārākais interneta izmantošanas veids.¹⁰² Tas ir kļuvis par neatņemamu sastāvdaļu mūsdienu komunikācijā. Elektroniskais pasts ir ziņas nosūtīšanas veids no sūtītāja saņēmējam ar interneta starpniecību.¹⁰³ Tās pamatā ir tekstveida ziņas, tomēr ir iespējams pievienot attēlus, skaņas vai citus failus. Lai varētu izmantot e-pastu sistēmu, nepieciešama reģistrācija, kuras laikā katram lietotājam tiek piešķirta unikāla e-pasta adrese, pēc kuras, viņš tiek identificēts.

E-pasts ir slēgta vide. E-pasta kastīte ir pieejama tās īpašniekam un ir aizsargāta ar paroli. Mūsdienās e-pasta saziņas izmantošana ir kļuvusi tik plaši izmantota, ka tā ir pieskaitāma personīgajai korespondencei un ir aizsargāta. Personīgās dzīves neaizskaramību nosaka ECTK 8.pants.¹⁰⁴ Tomēr arī ar elektroniskā pasta palīdzību iespējams izteikt naidu kurinošas runas. Šajā situācijā par ziņas esamību var noskaidrot pēc cietušo iesniegumiem.

2.4.3. Publiskās platformas

Publiskās platformas (*bulletin board*) ir vietas internetā, kurās personas var publicēt ziņas. Tas darbojas pēc līdzīgas sistēmas kā e-pasti, bet šajā gadījumā ziņa netiek nosūtīta vienam konkrētam adresātam, bet gan to var lasīt visi interesenti. Pie šādām platformām tiek pieskaitītas arī komentāru sadaļas. Ir divu veidu publiskās platformas- tādas, kas brīvi

¹⁰¹ „2011 Digital Terrorism & Hate Report Launched at Museum of Tolerance New York” Simon Wiesenthal center. Available on: <http://www.wiesenthal.com/site/apps/nlnet/content2.aspx?c=lsKWLbPJLnF&b=4441467&ct=9141065> [aplūkots 2012.gada 21.maijā]

¹⁰² M.Collins The law of defamation and Internet. 2nd ed. Oxford, 2009, p.20.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Explanatory report on Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems by Council of Europe, para.21. Available on: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/189.htm> [aplūkots 2012.gada 21.maijā]

pieejamas visiem interneta lietotājiem, kā arī tādas, kas pieprasa reģistrēšanos vai lietošanas maksu.¹⁰⁵

Brīvi pieejamas publiskās platformas var radīt labus apstākļu naidu kurinošiem izteikumiem, vairāku apstākļu dēļ. Pirmkārt, tās ir viegli pieejamas, nav lietu grūtību tajās publicēt informāciju. Otrkārt, komentāra autoram nav jānorāda uz savu identitāti. Treškārt, bieži vien notiek savstarpēju komentāru(arī negatīvu) apmaiņa starp vairākiem lietotājiem, kas var novest līdz konfliktam. Analizējot šos apstākļus jāsaka, ka daļa sabiedrības ir radies iespaids, ka šāda tipa interneta vietnēs, viņi nav identificējami, tādēļ var darīt, ko grib. Tomēr tā nav taisnība. No vienas puses personām, kas izskata aizskarošus un naidu kurinošus komentārus, ir būtiski, ka viņi netiek identificēti pēc vārda un uzvārda. Ja persona vēlas, viņa var norādīt savu segvārdu un tādējādi atklāt savu personību tikai tiem, kas zina šo segvārdu. Būtībā indivīds veido savu otru personību interneta vidē, ko neasociē ar savu īsto personību. Tomēr, no otras puses, nepieciešamības gadījumā personas identitāti ir samērā viegli noskaidrot atbildīgajām iestādēm. Tas veido mazliet iluzoru situāciju, jo personām ir radies iespaids, ka tās var rīkoties un netikt sodītas, bet patiesība ir pretēja. Kopš 2011.gada sākuma, piemēram, Rīgas apgabaltiesā ir izskatītas 2 lietas par KL 78.panta pārkāpumu, un abas no tām bija saistītas tieši ar komentāriem interneta vidē.

Par anonīmajiem komentāriem tika uzdots jautājums arī šā pētījuma ietvaros veiktajā aptaujā. 8% norādīja, ka raksta anonīmos komentārus, un 20% norādīja, ka to dara atsevišķos gadījumos. Turklāt vairāki aptaujas dalībnieki norādīja uzsvēra uz to, ka sabiedrībai ir radies iespaids par visatļautību šāda veida publiskajās platformās, kas tomēr neatbilst realitātei.

Ja runājam par platformām, kas prasa reģistrēšanos, ir iespējamas 2 situācijas. Ir iespējams publicēt ziņas zem izvēlēta segvārda, kā arī publicēt ziņas, izmantojot savu īsto vārdu un uzvārdu. Gadījumā ar segvārdu, personas identitāte atkal tiek zināmā mērā slēpta, tomēr platformas veidotājam ir dati par šo personu. Dati ir jāievada reģistrēšanās laikā un parasti lietotājs apstiprina, ka šie dati ir patiesi un piekrīt to apstrādei. Piekrišanu var sniegt ar jebkuru pienācīgu metodi, kas ļauj lietotājam brīvi sniegt konkrētu un informētu norādi par savu vēlmi, tostarp atzīmēšanu ar ķeksīti,¹⁰⁶ un praksē tas visbiežāk notiek tieši šādi.

Kopumā jāsaka, ka reģistrētos komentārus no neregistrētajiem nošķir 2 lietas. Pirmā ir morālais aspekts, jo vairumā gadījumu persona, kas identificēta ar savu vārdu un uzvārdu, pievēršīs lielāku uzmanību sevis teiktajam. Otrā lieta- vieglāka datu iegūšanas sistēma,

¹⁰⁵ M.Collins The law of defamation and Internet. 2nd ed. Oxford, 2009, p.20.

¹⁰⁶ ES 2002.gada 12.jūlija direktīva Nr. 2002/58/EK par personas datu apstrādi un privātās dzīves aizsardzību elektronisko komunikāciju nozarē. Preambulas 17.punkts. Eiropas Savienības Oficiālais vēstnesis, 2002.gada 31.jūlijs, Nr. L 201 [aplūkots 2012.gada 23.aprīlī]

pārkāpuma gadījumā. Dati jau ir savākti un glabājas pie datu glabātāja, nav jātērē laiks un līdzekļi lai to noskaidrotu

Pēdējā laikā sabiedrībā raisās aktuāla diskusija par to, ka vajadzētu aizliegt anonīmos komentārus interneta vidē. Pēc autores domām, vērtējot no naida kurināšanas aizlieguma viedokļa, kā arī ņemot vērā, ka ikvienai personai ir tiesības uz privāto dzīvi un tiesības uz vārda brīvību, anonīmie komentāri interneta vidē nebūtu jāaizliedz. Tomēr būtu jāpastiprina uzraudzības sistēma. Ir uzmanīgi jāizvērtē ikviens komentārs, vai tas sevī neietver naidu kurinošus izteikumus, tāpat arī aizskar citu cilvēku godu un cieņu. Problēma veidojas tajā, ka lai izvērtēšanu veiktu pilnvērtīgi, ir nepieciešami lieli cilvēku resursi. Turklāt šī darba ietvaros jau konstatēts, ka ir nepieciešamas speciālas zināšanas un daudzpusīga izpratne, lai spētu nošķirt naida kurināšanu no vārda brīvības. Šādi resursi ne vienmēr ir pieejami. Protams, var izmantot arī tehniskās filtrēšanas sistēmas, tomēr tās darbojas tikai pēc definētiem kritērijiem, līdz ar to nevar konstatēt un izvērtēt visus gadījumus. Autoresprāt, ja šādas politiskās platformas tiktu vairāk uzraudzītas un vairāk personu tiktu sodītas par naidu kurinošu komentāru izteikšanu, tad sabiedrības domas par visatļautību mainītos.

2.4.4. „Čati”

„Čati” ir viens no interneta saziņas veidiem, kas savā būtībā ir līdzīgs publiskajām platformām, tomēr šeit galvenais uzsvars ir uz to, ka tiek veidota rakstveida saruna starp personām. Šīs personas var būt savstarpēji pazīstamas vai arī reālajā dzīvē svešas, un arī pati saruna var būt divu veidu-publiskā un privātā. Publiskās sarunas gadījumā saziņa notiek starp visiem lietotājiem, kas konkrētajā brīdī skatās šo vietni. Ikviens var piedalīties sarunā, atbildēt, izteikt savas domas un tamlīdzīgi. Privātās sarunas gadījumā tas ir kas līdzīgs e-pastu sarakstei, tomēr nav nepieciešama e-pasta adrese un ziņas ir vairākas un parasti nelielas, kā arī sarunas dalībniekiem tās laikā ir jāatrodas tiešsaistes režīmā t.i. jāizmanto internets. „Čati” ir izveidoti gan dažādās speciāli šim nolūkam veidotās mājas lapās, gan kā papildinājums citam nolūkam veidotās mājas lapās, gan speciālu programmu veidā, kad nav jāizmanto interneta pārlūkprogramma.

Ja runājam par naida kurināšanu, tad uz „čatiem” attiecas tie paši noteikumi, kas uz citiem veidiem. Tomēr jāpiemin, ka šeit darbība notiek reālajā laikā un abi vai visi sarunas biedri izmanto internetu konkrētajā brīdī. Tas var radīt apstākļus, īpaši sakāpinātās sarunās, kad persona atbild nekavējoties un, iespējams, līdz galam nepārdomājot savu teikto. Tāpat ir jāņem vērā arī sarunas biedra teiktas, visa saruna jāvērtē kopumā. Līdz ar to bieži ir vērojamas situācijas, kad sarunas gaitā abas puses ir provocējušas konfliktu, kas beigās arī noticis. Visas

uzskaitītās lietas var tikt ņemtas vērā, vērtējot naidu kurinošus izteikumus, tomēr tas nav pietiekams pamats, lai tos pilnībā attaisnotu.

2.4.5. Sociālie tīkli

Sociālie tīkli ir viens no jaunākajiem, bet vienlaicīgi arī viens no populārākajiem interneta izmantošanas veidiem. Zinātniskā darba ietvaros veiktajā aptaujā pilnīgi visi respondenti varēja nosaukt vismaz vienu sociālo tīklu, kuru izmanto ikdienā. Sociālie tīkli apvieno sevī visus vai daļu no iepriekš uzskaitītajiem veidiem, pievienojot arī dažādas citas izklaides iespējas. Līdz ar to ir diezgan komplicēti uzraudzīt šos portālus un tajās ievietot saturu, vēl jo vairāk tādēļ, ka lietotāju skaits ir ļoti liels, dažkārt sasniedzot pat vairākus simtus miljonu. Pēc aptaujas datiem šobrīd visvairāk izmantotais sociālais portāls ir *Facebook.com*, kuru izmanto 89% no respondentiem, otrais populārākais ir tieši Latvijā populārais sociālais portāls *Draugiem.lv* (49%) un trešais populārākais sociālais portāls pēc aptaujas datiem ir *Twitter.com* (46%). Attiecībā uz *Twitter.com* varētu diskutēt vai tas formāli pieder pie publiskajām platformām vai drīzāk pie sociālajiem tīkliem, tomēr, pēc autores domām, tas vairāk ir sociālais portāls ņemot vērā, pirmkārt, dažādās papildus iespējas, ko piedāvā šis portāls, un, otrkārt, sabiedrībā valdošo viedokli par šādu iedalījumu.

Sociālo tīklu lietotāji daudzos gadījumos ir no visas pasaules, un ir jācenšas ievērot dažādu valstu atšķirīgās prasības uz to, kas ir pieļaujams publicēšanai internetā. Par šāda tipa situāciju bija strīds lietā *Yahoo!, Inc v LICRA*¹⁰⁷. Lai arī *Yahoo.com* pamatā veidojies kā e-pastu uzturētājs, tomēr tas attīstījies un nu jau pilda arī vairākas sociālā portāla funkcijas. Šajā lietā strīds bija par portālā publicētu ziņu par nacisma piemiņlietu pārdošanu. Šī informācija bija pieejama arī Francijā, tomēr šādu preču pārdošana bija pretrunā Francijas normatīvajiem aktiem. Francijas tiesa šajā lietā noteica, ka Francijai šajā gadījumā ir jurisdikcija izdot rīkojumu *Yahoo* un tā Francijas filiālei veikt nepieciešamās darbības, lai novērstu mājas lapas turpmāku pieejamību Francijā. Tā rezultātā *Yahoo* paziņoja par visu nacistu piemiņlietu pārdošanas pārtraukšanu, kā arī tādu materiālu, kas popularizē dažādas naida grupas, izņemšanu no portāla starptautiskajām mājas lapām. Tomēr, kad *Yahoo* ar šo pašu lietu vērsās Kalifornijas tiesā, tā nolēma, ka, saskaņā ar ASV normatīvajiem aktiem, Francijas tiesai nebija piekritības šo lietu skatīt.¹⁰⁸ Šajā lietā tika uzskatāmi parādīts, cik atšķirīgas var būt prasības attiecībā uz internetu dažādās valstīs. Kas ir atļauts vienā valstī, var būt aizliegts citā. Šīs atšķirības ir īpaši izteiktas, ja runājam par Eiropas valstīm attiecībā un ASV.

¹⁰⁷United States Court of Appeals, Ninth Circuit. - 433 F.3d 1199, *Yahoo! Inc. V LICRA* Available on <http://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F3/433/1199/546158/> [aplūkots 2012. gada 13. maijā]

¹⁰⁸Collins M. *The law of defamation and internet* 2nd edition. Oxford: 2009, para 23.08-23.09.

Starptautiskajiem tīkliem tā ir liela problēma- spēt ievērot visu valstu atšķirīgās prasības, un bieži vien tie nespēj ievērot šīs prasības pilnībā.

Kopumā jānorāda, ka internets ir kļuvis par jaunu platformu naida kurināšanai. No šāda viedokļa skatoties internetam ir vairākas lielas priekšrocības. Pirmkārt, ir nepieciešami mazi finansiāli ieguldījumi. Otrkārt, ir potenciāli sasniedzama globāla auditorija. Treškārt, daudzos gadījumos nav nepieciešama personīgā identifikācija, nav arī personiskā kontakta ar ziņas saņēmējiem. Ceturkārt, ziņas tiek pasniegtas dažādos, viegli uztveramos veidos, piemēram, attēli, mūzika, video faili, turklāt tos ir iespējams tendēt uz atsevišķām personu grupām, piemēram, jauniešiem. Piektkārt, ir iespējams ātri iegūt rezultātu. Visi šie un vēl arī papildus citi, mazāk būtiski apstākļi padara internetu par vilinošu vietu sava viedokļa izpaušanai, un arī naida kurinoši izteikumi ir plaši izplatīti interneta vidē.

3. Uzraudzība

Kā jau vairākkārt minēts, internets ir kļuvis par jaunu vidi, kibertelpu, kurā notiek paralēlā dzīve. Līdztekus komunikācijai, informācijas iegūšanai, jaunam iepirkšanās veidam u.tml. internets ir kļuvis arī par vidi, kurā izteikt savu viedokli, arī neatļautu viedokli, kas iekļauj sevī naida kurināšanu. Lai konstatētu šādus gadījumus, sodītu vainīgos, kā arī mēģinātu novērst šādas darbības, ir nepieciešama uzraudzība. Tomēr interneta iespējas ir teju vai neierobežotas, informācijas apjoms tajā ir milzīgs un, attīstoties tehnoloģijām, ir rasti aizvien jauni un jauni veidi, kā izvairīties no uzraudzības. Visi šie apstākļi padara interneta uzraudzību ļoti komplicētu. Lai to veiktu, ir nepieciešams piesaistīt augstākā līmeņa ekspertus, un šī uzraudzība prasa arī lielus finansiālus ieguldījumus.

Pēc autores domām interneta uzraudzību ir nepieciešams veikt divos veidos. Pirmkārt, ir nepieciešama datu plūsmas kontrole, ar kuras palīdzību, galvenokārt, tiek noteikta datu izcelsmes vieta. Otrkārt, ir nepieciešama satura uzraudzība, proti, ir nepieciešams vērtēt, kas ar šiem izteikumiem tiek vēstīts. Satura uzraudzība ir īpaši būtiska naida kurināšanas noziegumos, jo ir jāvērtē izteikuma mērķis, zemteksts, konteksts u.tml, tomēr naida kurināšanas noziegumu uzraudzībā ir nepieciešama gan satura, kad datu plūsmas kontrole, lai sasniegtu rezultātu. Šeit jāuzsver, ka, pirmā veida uzraudzību iespējams veikt ar tehniskiem paņēmieniem, kas arī noteikts, piemēram, Kibernoziegumu konvekcijas 35. pantā. Tomēr attiecībā uz satura kontroli, pēc autores domām, tehniski paņēmieni nebūtu pietiekami efektīvi. Lai gan arī šajā gadījumā ir iespējams izmantot tehniskus paņēmienus, piemēram, konkrētu vārdu un frāžu „filtrus” vai meklētājus, tomēr kopumā katrs izteikums, kas varētu būt naidu kurinošs ir jāvērtē individuāli, un tas būtu jāveic cilvēkam, kas var spriest objektīvāk kā tehnika. Tas ir viens no iemesliem, kas padara šo uzraudzību sarežģītu.

Ir būtiski arī analizēt subjektus, kas veic uzraudzību. Ja vērtē no šī skatu punkta, tad pēc autores domām, internetā ir iespējams runāt par četrkāršo uzraudzības sistēmu. Pirmkārt, interneta vide tiek uzraudzīta no valsts puses, īpaši ar tiesībsargājošo institūciju palīdzību. Otrkārt, ir jārunā par domēnu turētājiem, t.i. par mājas lapu, sociālo tīklu īpašniekiem. Treškārt, uzraudzību veic interneta pakalpojumu sniedzējs, kā arī, ceturtkārt savu tiesību aizskārumu jāuzrauga arī pašam indivīdam, kura tiesības tiek aizskartas. Šī četrkāršā interneta uzraudzība veido komplicētu sistēmu, kuras savstarpējās sadarbības rezultātā tiek konstatēti naida kurināšanas gadījumi gan Latvijā, gan starptautiski.

Starptautiskā līmenī var runāt ar par starptautiskām organizācijām vai institūcijām, kas veic uzraudzību, tomēr tādā gadījumā uzraudzība ir virspusīgāka, vērtējot situāciju kopumā, nevis analizējot katru konkrēto gadījumu. Tādos gadījumos parasti valstīm tiek sniegtas ziņas par novērojumiem un valstij ir pienākums šādus ieteikumus izvērtēt un veikt uzlabojumus. Kā piemēru var minēt ECRI valstu ziņojumus.

3.1.Valsts

Internets, tāpat kā reālā vide tiek uzraudzīts no valsts institūciju puses. Valsts, pirmkārt, izveido normatīvo pamatu gan interneta regulējumam, gan tā uzraudzībai, gan sodīšanai par pārkāpumiem. Lai gan normatīvie akti uzliek par pienākumu arī citām fiziskām un juridiskām personām veikt uzraudzību, tomēr arī valsts ir atbildīga, lai interneta vidē nerisinātos naidu kurinoša darbība. To veic tiesībsargājošās institūcijas. Latvijā šos gadījumus pamatā izmeklē Drošības policija

Vairāki starptautiskie tiesību akti uzliek pienākumus valstij. Pirmkārt, šāds pienākums ir noteikts ICERD, konkrēti konvencijas 2. pantā. Tas uzliek valstij pienākumu veikt pasākumus diskriminācijas novēršanai, t.sk. izdodot normatīvos aktus, nozīmējot atbildīgās iestādes, veicot citus uzraudzības un integrācijas pasākumus. Otrkārt, noteikti jāmin Eiropas Padomes Kibernozieģumu konvencija, kas bija pirmais starptautiskais līgums, kas norādīja uz kriminālatbildību tieši attiecībā uz noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar datorsistēmām.¹⁰⁹ Konvencijas 1.sadaļā norādīts uz valsts pienākumu ieviest normatīvo bāzi, kā arī veikt citus pasākumus, lai novērstu dažāda veida noziedzīgus nodarījumus, kas saistīti ar datorsistēmām, tostarp arī attiecībā uz naidu kurinošiem nozieģumiem. Turklāt šāds pienākums valstij noteikts arī konvencijas Papildprotokolā. Valsts pienākumi izklāstīti šā papildus protokola 2.sadaļā.

Valstij ir pienākums ne tikai izveidot normatīvo bāzi, kas aizliedz naida kurināšanu, bet arī izveidot sistēmu, kādā vainīgās personas tiek sauktas pie atbildības. Pirmkārt, tas ir jānostiprina, normatīvajos aktos, bet ir būtiski arī uzlikt par pienākumu citām personām sniegt informāciju, lai būtu iespējams veikt izmeklēšanu un citas nepieciešamās darbības. Šeit jānorāda, ka Latvijā nav vienas specializētas institūcijas, kas nodarbotos tikai ar diskriminācijas jautājumiem.¹¹⁰ Jomu kopumā uzrauga gan Tiesībsarga birojs, gan vairākas Ministrijas, piemēram, Labklājības ministrija, Kultūras ministrija. Jāpiebilst, ka politiskajā

¹⁰⁹ Background paper of High level seminar on „Stocktaking on efforts to combat racism on the Internet” prepared by Dr. Yaman Akdeniz. 9 January 2006, p. 18. Available on http://www.cyber-rights.org/reports/ya_un_paper_int_06.pdf [aplūkots 2012.gada 13.maijā]

¹¹⁰ Diskriminācijas novēršana Latvijā II, Latvijas Cilvēktiesību centrs, 2011, 15.lpp. Pieejams: http://humanrights.org.lv/upload_file/Diskriminācijas_noversana_Latvija_II_Screen.pdf [aplūkots 2012.gada 13.maijā]

līmenī līdz 2009.gada 1. janvārim par pretdiskriminācijas politiku atbildēja Īpašo uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts, tomēr pēc šī datuma notika reorganizācija un šie pienākumi tika nodoti Bērnu, ģimenes un sabiedrības lietu ministrijai¹¹¹ un vēlāk Tieslietu ministrijai līdztekus citiem pienākumiem.¹¹²

Lai konstatētu naidu kurinošus noziegumus, un jo īpaši attiecībā uz interneta vidi valsts rīcībā ir jābūt arī speciāli kvalificētām personām, kas var veikt šādu noziegumu izmeklēšanu, izvērtēšanu. Latvija ir norādījusi, ka Drošības policijā ir speciāli šim nolūkam apmācītas amatpersonas.¹¹³ Tomēr ECRI savā jaunākajā ziņojumā par Latviju īpaši uzsvēra, ka nav izveidota atsevišķa institūcija, kuras uzdevums būtu uzraudzīt internetu, lai atklātu rasisma vai diskriminācijas gadījumus un kuram piešķirtas pilnvaras rīkoties diskriminācijas novēršanas un noteikumu pārkāpšanas gadījumos saistībā ar naida kurināšanu.¹¹⁴ Tas ir īpaši svarīgi, jo, pirmkārt, internets tiek arvien plašāk izmantots ikdienas komunikācijā, un, otrkārt, jo vairākums pēdējā laikā reģistrēto krimināllietu par Krimināllikuma 78. panta pārkāpumu attiecas uz rasistiskiem izteikumiem tieši internetā.¹¹⁵ Ja salīdzinām ar citām valstīm, tad, piemēram, ASV ir izveidota speciāla vienība naidu kurinošu noziegumu atklāšanai, kas darbojas Tieslietu departamenta ietvaros. Krievijā ir izveidots speciāls daudz-etniskais departaments Iekšlietu ministrijas pārraudzībā, kas darbojas gan federālā gan reģionālos līmeņos. Tāpat ir izveidots arī speciāls izpētes institūts, kas pamatā nodarbojas ar naidu kurināšanas izpēti. Vācijā ir izveidota komplicēta sistēma naidu kurinošu noziegumu apkarošanai, kā arī ir speciāli apmācīti policisti, kas darbojas nodaļā, kas nodarbojas ar politiski virzītu naidu kurinošu izteikumu apkarošanu.¹¹⁶

Tāpat valstij ir jāizveido sistēma, kā konstatēt noziedzīga nodarījuma izcelsmi. Tomēr šajos jautājumos ir būtiski ievērot samērību starp sabiedrības interesēm un indivīda tiesībām. Pastāvīga datu plūsmas uzraudzība ir nepieciešama un pieļaujama, ne vien lai atklātu jau izdarītos noziegumus, bet arī preventīvos nolūkos, lai novērstu jaunus pārkāpumus. Tas

¹¹¹ Ministru kabineta 2008. gada 29. oktobra rīkojums Nr. 650 „Par Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta reorganizāciju”. Latvijas Vēstnesis, 2008. gada 29. oktobris, Nr. 169.

¹¹² Diskriminācijas novēršana Latvijā II, Latvijas Cilvēktiesību centrs, 2011, 22. lpp. Pieejams: http://humanrights.org.lv/upload_file/Diskriminacijas_noversana_Latvija_II_Screen.pdf [aplūkots 2012. gada 13. maijā]

¹¹³ Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību Ziņojums par Latviju (ceturtais posms). Pieņemts 2011. gada 9. decembrī, §89. Pieejams: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Latvia/LVA-CbC-IV-2012-003-LVA.pdf> [aplūkots 2012. gada 13. maijā]

¹¹⁴ Turpat.

¹¹⁵ Turpat.

¹¹⁶ Final report of Supplementary Human Dimension meeting on „Hate Crimes Effective Implementation of Legislation” 4-5 May 2009, Vienna, p11. Available on <http://www.osce.org/odihr/38711> [aplūkots 2012. gada 13. maijā]

noteikts ES direktīvas 2002/58/EK¹¹⁷ 15.panta 1. daļā. Pamatojoties uz pantā noteiktajiem legītimajiem mērķiem, kā arī to ir atzinusi arī EST lietā *Scarlet Extended*¹¹⁸. Tomēr šādas darbības valstij ir stingri jākontrolē un valsts tādējādi nevar nesamērīgi iejaukties indivīda privātajā dzīvē. To nosaka arī jau minētās direktīvas 2002/58/EK 5. pantā, kas paredz, ka ārpus direktīvas 15. pantā minētajiem gadījumiem valstij, ir jānodrošina informācijas konfidencialitāte jo īpaši, jānodrošina, lai nenotiktu datu plūsmu noklausīšanās, ierakstīšana, uzglabāšana vai cita veida aizturēšana vai pārraudzība personām, kas nav lietotāji, bez attiecīgo lietotāju piekrišanas.¹¹⁹ Praksē datu plūsmas uzraudzība notiek sadarbojoties valsts institūcijām gan ar interneta pakalpojumu sniedzējiem, gan ar domēnu turētājiem (tostarp mājas lapu, sociālo tīklu īpašniekiem), līdz ar to tiek vairakkārt pārbaudīta datu izcelsme.

Tāpat dalībvalstīm ir jāizveido efektīvs mehānisms indivīdu aizskarto interešu aizstāvībai, tai skaitā, indivīdiem jābūt tiesībām vērsties tiesā, kā tas noteikts, piemēram, ES direktīvas Nr. 2000/43/EC (tā sauktās Pretdiskriminācijas direktīvas) 7.pantā.¹²⁰ Liela nozīme ir arī tiesu kompetencei šajos jautājumos. Lai arī tiesnešiem tik sniegta kvalificēta informācija par lietas apstākļiem, to nozīmi, tomēr šādas zināšanas pašiem tiesnešiem tikai veicinātu apstākļu objektīvu izvērtēšanu. To saprot arī paši tiesneši un, piemēram, Latvijā, ir lūguši veikt speciālas apmācības par naidu kurinošiem noziegumiem.¹²¹

Kopumā valstij ir jāpilda daudzpusīgas funkcijas, lai kontrolētu internetu, tomēr valsti var uzskatīt kā savienojošo elementu, pārējiem uzraudzības subjektiem. Valsts izveido uzraudzības sistēmu un veicina tās ievērošanu, lai sasniegtu rezultātu. Tomēr no valsts darbības vien daudzos gadījumos nevar būt atkarīgs sasniedzamais rezultāts. Ir ļoti būtiski šajā procesā iesaistīties arī citām pusēm.

3.2. Interneta pakalpojumu sniedzējs

Interneta pakalpojumu sniedzējs (ISP) nodrošina pakalpojumu saviem klientiem, proti, piekļuvi interneta tīklam. Tas nodrošina tehnoloģiju, kas ļauj interneta lietotājiem publicēt

¹¹⁷ ES 2002.gada 12. jūlija Direktīva Nr. 2002/58/EK „Par personas datu apstrādi un privātās dzīves aizsardzību elektronisko komunikāciju nozarē”. ES Oficiālais vēstnesis 2002.gada 31.jūlijs, Nr. L 201.

¹¹⁸ Eiropas Savienības tiesas 2011. gada 24. novembra spriedumu lietā: C-70/10 *Scarlet Extended*, Krājumā vēl nav publicēts, 31. Punkts. Skat arī Eiropas Savienības tiesas 2012.gada 16.februāra spriedumu lietā SABAM pret Netlog NV, 29.punkts. Pieejams:

<http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62010CJ0360&lang1=en&lang2=LV&type=NOT&ancre=> [aplūkots 2012.gada 14. maijā]

¹¹⁹ ES 2002.gada 12. jūlija Direktīva Nr. 2002/58/EK „Par personas datu apstrādi un privātās dzīves aizsardzību elektronisko komunikāciju nozarē”. ES Oficiālais vēstnesis 2002.gada 31.jūlijs, Nr. L 201.

¹²⁰ Council directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin. Official Journal, 19 July 2000 Available on <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0043:en:HTML> [aplūkots 2012.gada 14.maijā]

¹²¹ Final report of Supplementary Human Dimension meeting on „Hate Crimes Effective Implementation of Legislation” 4-5 May 2009, Vienna, p11. Available on <http://www.osce.org/odihr/38711> [aplūkots 2012.gada 13.maijā]

saturu interneta vietnēs.¹²² Caur ISP iziet visa datu plūsma, kas nonāk interneta vidē no konkrētā ISP klientiem, notiek arī pretēja plūsma. Līdz ar to ISP ir pienākums uzraudzīt datus par to, kāda informācija tiek publicēta internetā.

Kā jau minēts iepriekš, interneta vidē nepieciešama divu veidu uzraudzība- datu uzraudzība, kā arī satura uzraudzība. Attiecībā uz ISP ļoti nozīmīga ir tieši pirmā veida uzraudzība, kas uzliek par pienākumu ISP kontrolēt kāda veida dati katrā konkrētā brīdī tiek pārsūtīti un kurš no viņa klientiem to veic. Identifikācija tiek veikta pēc klienta IP adreses. ISP ir pienākums pēc nepieciešamības sniegt šādu informāciju Latvijā ir noteikts Elektronisko sakaru likuma 71.² pantā.¹²³ Arī praksē šī informācija tiek nodrošināta un, piemēram, skatot lietas materiālus Krimināllietā Nr. K04-0233-11/20 autore konstatēja, ka konkrētajā lietā drošības iestādes bija vairākkārt lūgušas sniegt informāciju no ISP, un visos gadījumos prasītā pamata vai precizējošā informācija tika sniegta.

Informācija parasti tiek ievākta un saglabāta izmantojot tehnisku palīgīdzekļus, jeb tā sauktās filtrēšanas sistēmas. Tam ir vairākas pieejas.¹²⁴ Pirmkārt, ir iespējams instalēt programmas paša ISP iekšienē. Šādas speciālas programmas veic apmeklēto mājas lapu uzskaiti, kontroli, un bloķē apmeklētās mājas lapas, ja nepieciešams. Otra pieeja ir pieslēgt filtrēšanas ierīces klientu datoriem. Visplašāk tiek izmantota pirmā pieeja par datu kontroli ISP iekšienē, tomēr tiek izmantota arī otrā veida pieeja. Tāpat šie divi veidi neizslēdz cita veida datu filtrēšanas sistēmas, kas ir aktuāli, ņemot vērā tehnoloģiju straujo attīstību.

Attiecībā uz filtrēšanas sistēmās arī ir jāievēro samērība. EST lietā *SABAM v Netlog NV*¹²⁵ ir noteikusi, ka nevar uzlikt par pienākumu ISP ieviest komplicētas, apjomīgas un ļoti dārgas filtrēšanas sistēmas uz viņu pašu rēķina, jo tas, pirmkārt, būtu pretēji Direktīvas 2004/48 3(1) pantam, kas nosaka, ka „uzraudzības mehānismiem jābūt taisnīgiem, objektīviem, un tie nedrīkst būt nevajadzīgi sadārdzināti vai padarīti sarežģītāki”.¹²⁶

¹²² Brown Abbe E.L., McGrigor Donald Liability of Internet Service Providers Recent Developments. Published on The comparative law yearbook of international bussiness. Kluwer Law International, Hague: 2002, p.96.

¹²³ Elektronisko sakaru likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2004. 17. Novembris, Nr. 3131.

¹²⁴ ITU Understanding Cybercrime: A guide for developing countries 2nd edition. Draft March 2011. Written by Gercke M. P.59. Available on: http://www.itu.int/ITU-D/cyb/cybersecurity/docs/ITU_Guide_A5_14092011_rev.pdf [aplūkots 2012.gada 15.maijā]

¹²⁵ Eiropas Savienības tiesas 2012.gada 16.februāra spriedumu lietā: C-360/10 SABAM pret Netlog NV, 46.punkts. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62010CJ0360&lang1=en&lang2=LV&type=NOT&ancre=> [aplūkots 2012.gada 14. maijā]

¹²⁶ ES 2004.gada 29.aprīļa Direktīva 2004/48/EK „Par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu”. ES Oficiālais vēstnesis 2004.gada 30.aprīlī, Nr. L157.

Aktuāla ir diskusija par ISP pienākumu uzraudzīt datu plūsmas saturu. No vienas puses caur interneta pakalpojumu sniedzēju iziet visa datu plūsma, tomēr no otras puses, attiecībā uz naidu kurinošiem noziegumiem ir būtiska satura uzraudzība, ko tehnika nevar objektīvi izvērtēt. Līdz ar to, pēc autores domām, būtu nesamērīgi uzlikt par pienākumu ISP uzraudzīt publicēto ziņu saturu, tomēr ir jā saglabā datu plūsmas fiksēšanas pienākums. Pēc autores domām šo argumentu ļoti precīzi pamatojusi ASV Augstākā tiesa lietā *Zeran vs AOL*,¹²⁷ kur tiesa raksturoja, ka ISP ir drīzāk telefona kompānija, nevis publicētājs.

3.3.Domēnu turētāji

Domēnu turētājus vēl mēdz dēvēt arī par mājas lapu, portālu īpašniekiem. Tās ir fiziskas vai juridiskas personas, kas ir reģistrējušas domēnu un nodrošina dažādus pakalpojumus un iespējas interneta vidē. Šīs ir personas, kas ar saviem pakalpojumiem nodrošina sabiedrībai platformas, kurās darboties, izteikt viedokli, iegūt informāciju u.tml.

Attiecībā uz uzraudzību uz domēnu turētājiem attiecas tāds pats regulējums kā uz ISP, jo arī domēnu turētāji atbilst Kibernozieģumu konvencijas 1.pantā dotajai definīcijai no tāda viedokļa, ka arī domēnu turētāji apstrādā un uzglabā datus. Tomēr attiecībā uz domēnu turētājiem, jā saka, ka tā kā viņi piedāvā sabiedrībai iespēju plašumu, tad tieši viņiem arī ir jā spēj uzraudzīt šajā mājas lapā notiekošās darbības. Domēnu turētājiem ir arī dažādas metodes, kā kontrolēt mājas lapas apmeklētāju plūsmu, piemēram, visvienkāršākais līmenis ir uzlikt norādes par mājas lapas saturu (ja tas ir neatbilstošs, piemēram, nepilngadīgajiem), tāpat var noteikt ierobežojumus mājas lapas apmeklējumiem no konkrētām valstīm, vai konkrētās valodās.¹²⁸

Domēnu turētāji sniedz un saņem ziņas par pārkāpumiem arī no citiem uzraugošajiem subjektiem un šādos gadījumos ir rūpīgi jāizvērtē, kā rīkoties. Pirmkārt, ir jāizlemj, vai ziņas ir naidu kurinošas, otrkārt, ir jāvērtē, vai šīs ziņas ir jāizņem, treškārt, ir jāvērtē, vai ir jāsniedz informācija subjektiem, kas to prasa. Attiecībā uz pirmo punktu, problēma veidojas tajā, ka domēnu turētājam ir vieglāk izņemt ziņas, kas varētu būt naidu kurinošas, nekā veikt ekspertīzi un detalizēti vērtēt, vai izteikums sasniedz naida kurināšanas robežas vai tomēr ir aizsargāts ar tiesībām uz vārda brīvību. Tas visvairāk saistās ar ekonomiskiem apsvērumiem, tomēr šādas situācijas ir ļoti nevēlamas.

¹²⁷ United States Court of Appeals. Fourth circuit. No. 97-1523. *Zeran vs AOL*. Available on: <http://caselaw.findlaw.com/us-4th-circuit/1075207.html> [aplūkots 2012.gada 21.maijā] See also: Brown A.E.L., McGrigor D. Liability of internet service providers. Published on *The Comparative law yearbook on international business*, Kluwer Law International: 2002.

¹²⁸ Goldsmith J. Unilateral Regulation of the Internet: A Modest Defence. Published on: *European Journal of International law*, Vol 11, Nr 1(2000)

Noderīgā un interesantā veidā darbojas starptautiskais tīkls Google.com, kas publicē 6 mēnešu atskaites par sadarbību ar nacionālajām valdībām. Tiek publicēti pieprasījumi gan par satura izņemšanu, gan par datu izsniegšanu. Jāsaka, ka, piemēram, 2011.gada pirmajā pusē visvairāk šādi pieprasījumi bija saņemti no Brazīlijas valdības-224. Interesanti, ka Latvija šajā sarakstā neparādās kopš 2009.gada, kad tie publicēti.¹²⁹

3.4. Individīdi

Un ceturtais subjekts, kas uzrauga savu tiesību ievērošanu ir pats indivīds. Tieši no indivīdiem tiek visvairāk saņemti iesniegumi par viņu tiesību pārkāpumiem interneta vidē. Turklāt ir sastopami arī gadījumi, kad šādas ziņas sniedz nevis persona, pret kuru ir noticis pārkāpums, bet gan kāda cita trešā persona informē uzraugošās iestādes par šāda pārkāpuma esamību.

Latvijā personas visbiežāk vēršas policijā, tomēr daudz ir gadījumu, kad, lai aizstāvētu savas tiesības, personas vēršas pie tiesībsarga. Tas varētu būt izskaidrojams ar faktu, ka tiesībsarga darbības sfēra ir specifiskāka, un biroja darbiniekiem ir lielāka kompetence tieši cilvēktiesību aizsardzības jautājumos, īpaši ja salīdzinām tos ar policijas darbiniekiem. Piemēram, 2010.gadā Tiesībsarga birojā tika saņemtas 1359 rakstveida iesniegumi par diskrimināciju.¹³⁰ Lai arī nav pieejama informācija, cik no šiem iesniegumiem bija par naidu kurinošiem noziegumiem, tomēr var konstatēt, ka Latvijā diskriminācija ir problēma, un cilvēki vēršas pie tiesībsargājošām institūcijām pēc palīdzības.

Kopumā jāsaprot, ka interneta vide ir uzraudzīta vispusīgi, bet ne pietiekami. Ir vismaz četri dažādi subjekti, kas uzrauga publicētās ziņas interneta vidē, tomēr vēl joprojām notiek naidu kurinoši gadījumi internetā, turklāt tie ir vairāk kā reālajā dzīvē. Arī aptaujā tikai 11% respondentu atbildēja, ka, viņuprāt, interneta vide tiek pietiekami labi uzraudzīta. Pēc autores domām būtu jā saglabā šāda četrkāršā interneta vides uzraudzības sistēma attiecībā uz naidu kurinošiem noziegumiem, tomēr būtu jāveicina sadarbība starp subjektiem, lai uzraudzība būtu efektīvāka. Turklāt uzraudzība būtu jāveic daudz plašākā mērogā, lai pēc iespējas samazinātu naida kurinošo noziegumu izplatību internetā.

¹²⁹ Transparency report of Google. Available on: <http://www.google.com/transparencyreport/> [aplūkots 2012.gada 21.maijā]

¹³⁰ Diskriminācijas novēršana Latvijā II, Latvijas Cilvēktiesību centrs, 2011, 17.lpp.

Pieejams:[http://humanrights.org.lv/upload file/Diskriminācijas_noversana_Latvija_II_Screen.pdf](http://humanrights.org.lv/upload/file/Diskriminācijas_noversana_Latvija_II_Screen.pdf) [aplūkots 2012.gada 13.maijā]

Secinājumi

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Naida kurināšanas aizliegums ir vārda brīvības visstingrākais ierobežojums, kas aizliegts gan Vispārējo Cilvēktiesību deklarāciju, gan Starptautisko paktu par pilsoniskajām un pilsoniskajām tiesībām, gan Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju u.c. Naida kurināšana izpaužas darbībā, kas vērsta uz diskriminējošas, naidīgas, vardarbīgas attieksmes paušanu pret kādu personu vai personu grupu.
2. Pasaules praksē pamatā tiek izdalīti trīs naidu kurinošas runas veidi- rasu naida kurināšana, nacionālā naida kurināšana un reliģiskā naida kurināšana. Tomēr veidojas arī jauni veidi, kas izpaužas kā naidīgums pret atšķirīgas seksuālās, politiskās piederības dēļ, kas ir īpaši bīstami, ņemot vērā plašo iespējami iesaistīto personu loku un sabiedrības problēmām pieņemt atšķirīgo.
3. Pasaules līmenī šobrīd nav neviena juridiski saistoša dokumenta, kas regulētu naida kurināšanas noziegumus interneta vidē un to specifiku. Būtu nepieciešams rosināt šāda dokumenta pieņemšanu.
4. Internets straujā attīstība ir padarījusi to par neatņemamu sastāvdaļu ikdienas dzīvē. Vienlaikus tas ir radījis jaunu platformu naidu kurinošiem noziegumiem tā vieglās pieejamības, nelielo izmaksu un neierobežoto iespēju dēļ, kā arī sniedzot potenciāli globālu auditoriju iegūšanu un savu mērķu sasniegšanu īsā laika posmā.
5. Lai izvērtētu, vai izteikums sasniedz naida kurināšanas robežu, ir jāanalizē izteikuma saturs, ņemot vērā gan vārdisko nozīmi, gan kontekstu, konflikta vēsturisko izcelsmi u.c. apstākļus. Tāpat ir jāvērtē forma, kādā izteikums ir pausts, ņemot vērā gan vispārzināmās gramatikas normas, gan internetā pieņemtās rakstības normas, gan interneta ētikas principus. Papildus tam ir jāvērtē arī apkārtējie apstākļi, kas varēja veicināt šo izteikumu paušanu.
6. Vēršoties ar naidu kurinošiem izteikumiem pret konkrētu personu, tiek aizskartas ne tikai šīs vienas personas cilvēktiesības, bet arī tās cilvēku grupas tiesības, uz kuru attiecas konkrētā raksturojošā pazīme, kas ir par pamatu naidu kurinošiem izteikumiem pret konkrēto personu. Līdz ar to ir jāņem vērā arī šī netiešā ietekme, vērtējot nozieguma smagumu.
7. Interneta vidē daudz biežāk konstatējami gadījumi, kad naidu kurinoši izteikumi tiek vērsti pret konkrētu personu grupu nevis atsevišķu personu, līdz ar to nozieguma sekas ir smagākas, jo ar šādiem izteikumiem ir aizskartas daudz vairāk cilvēku tiesības.

8. Naida kurināšanai interneta vidē ir tendence sasniegt bīstamākas sekas kā naida kurināšanai reālajā dzīvē, jo, lai arī no vienas puses naida kurināšanai reālajā dzīvē ir lielāka iespējamība realizēties agresijā, tomēr no otras puses internetā informācija izplatās daudz ātrāk, un ir iespējams īsā laikā piesaistīt daudz plašāku personu loku kā reālajā dzīvē. Turklāt, sasniedzot noteiktu emocionālā sakāpinājuma līmeni, ir liela iespējamība, ka vardarbība no interneta vides tāpat pāraugs agresijā reālajā dzīvē.
9. Anonīmās publicēšanas iespēja interneta vidē ir jāsauglabā, jo ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību un privātās dzīves neaizskaramību. Turklāt, neraugoties uz sabiedrībā pastāvošo viedokli, ka atbildīgās personas par interneta vidē izdarītiem noziegumiem netiks identificētas uz sodītas, dati par personu publicētajām ziņām tiek vākti un saglabāti, un nepieciešamības gadījumā tos ir iespējams atklāt tiesas ceļā.
10. Attiecībā uz naidu kurinošiem izteikumiem interneta vidē var izvirzīt četrkāršās uzraudzības sistēmas teoriju, jo internets tiek uzraudzīts gan no valsts puses, gan no domēnu turētāju puses, gan no interneta pakalpojuma sniedzēja puses, gan savu tiesību pārkāpumu uzrauga arī indivīds, kura tiesības ir aizskartas. Visiem nosauktajiem subjektiem sadarbojoties veidojas efektīga interneta uzraudzības sistēma.
11. Latvijā šobrīd nav vienas noteiktas par naidu kurinošu noziegumu apkarošanu atbildīgas iestādes, tāpēc būtu nepieciešams nozīmēt šādu atbildīgo iestādi, kas nodarbotos ar naidu kurinošu noziegumu apkarošanu, īstenotu sabiedrības informēšanas akcijas. Šādi preventīvi pasākumi ir nepieciešami, lai veicinātu sabiedrības izpratni par naida kurināšanas aizlieguma saturu un par interneta uzraudzību, lai novērstu sabiedrības vienaldzību pret šķietami spontāniem izteikumiem interneta vidē, kas tomēr ir vērtējami kā naidu kurinoši, kā arī lai apkarotu plaši izplatīto viedokli, ka par naidu kurinošiem izteikumiem interneta vidē vainīgās personas nevar tikt vai netiks sodīti.

Izmantotās literatūras saraksts

Literatūra

1. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
2. Diskriminācijas novēršana Latvijā II, Latvijas Cilvēktiesību centrs, 2011.
Pieejams:http://humanrights.org.lv/upload_file/Diskriminācijas_noversana_Latvija_II_Screen.pdf [aplūkots 2012.gada 13.maijā]
3. Diskusija „Benzīns ugunī-naida kurināšana Latvijā”. Pieejams:
<http://archive.politika.lv/temas/cilvektiesibas/4814/> [aplūkots 2012.gada 5.aprīlī]
4. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs 2. Sevišķā daļa. Rīga: AFS, 2007.
5. Kučs A. Vārda brīvības robežas: goda un cieņas aizskaršana, naida kurināšana. Rīga: Nordik, 2004.
6. Protesta akcija pāraug nebijušos grautiņos, Apollo/LETA Otrdiena, 13. janvāris (2009), plkst.19:22. Pieejams: <http://www.apollo.lv/portal/ipasums/articles/146415> [aplūkots 2012.gada 5.aprīlī]
7. Akdeniz Y. Background paper of High level seminar on „Stocktaking on efforts to combat racism on the Internet” 9 January 2006. Available on: http://www.cyber-rights.org/reports/ya_un_paper_int_06.pdf [aplūkots 2012.gada 13.maijā]
8. Browlie I. Principles on Public International Law. Oxford University Press Inc., New York: 2008, p.511.
9. Brown A.E.L., McGrigor D. Liability of internet service providers. Published on The Comparative law yearbook on international bussiness, Kluwer Law International: 2002.
10. Collins M. The law of defamation and internet 2nd edition. Oxford: 2009.
11. Cottim A.A. Cybercrime, Cyberterrorism and Jurisdiction: An Analysis of Article 22 of the COE Convention on Cybercrime. Available on: <http://www.ejls.eu/6/78UK.pdf> [aplūkots 2012.gada 21. aprīlī]
12. ECRI Report on Latvia(fourth monitoring cycle). Adopted on 9 December 2011, published on 21 February 2012. Available on
<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Latvia/LVA-CbC-IV-2012-003-ENG.pdf> [aplūkots 2012. gada 20.maijā]
13. Explanatory report on Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed

- through computer systems by Council of Europe. Available on:
<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/189.htm> [aplūkots 2012. gada 5. aprīlī]
14. Factsheet of European Court of Human Rights on „hate speech”. February 2012.
 Available on: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5D909DE-CDAB-4392-A8A0-867A77699169/0/FICHES_Discours_de_haine_EN.pdf [aplūkots 2012.gada 4.aprīlī]
 15. Ferrera G.R., Lichtenstein S.D., Reder M.E.K., Bird R.C., Schiano W.T. CyberLaw. Text and Cases, 2nd edition. South-Western CengageLearning, 2004.
 16. Final report of Supplementary Human Dimension meeting on „Hate Crimes Effective Implementation of Legislation” 4-5 May 2009, Vienna. Available on
<http://www.osce.org/odihr/38711> [aplūkots 2012.gada 13.maijā]
 17. Ince D. A Dictionary of the Internet "Internet history". Oxford Reference Online. Oxford University Press:2009. Available on:
<http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t12.e1703> [aplūkots 2012.gada 7.aprīlī]
 18. Garner B.A. (editor) Black’s law dictionary, ninth edition. St.Paul :Thomson: 2009.
 19. Gercke M. ITU Understanding Cybercrime: A guide for developing countries 2nd edition. Draft March 2011. Available on: http://www.itu.int/ITU-D/cyb/cybersecurity/docs/ITU_Guide_A5_14092011_rev.pdf [aplūkots 2012.gada 15.maijā]
 20. Gifis S. H. Barron’s dictionary of legal terms, 3rd edition. New York: Barron’s educational series, Inc.,1998.
 21. Goldsmith J. Unilateral Regulation of the Internet: A Modest Defence. Published on: European Journal of International law, Vol 11, Nr 1(2000)
 22. Malanczuk P. Modern Introduction to international law 7th revised edition. Oxford: Routledge, 2007.
 23. „Netiquette”. Available on <http://networketiquette.net/> [aplūkots 2012.gada 22.aprīlī]
 24. Novak M. U.N. Covenant on Civil and Political Rights CCPR Commentary. 2nd revised edition. N.P. Engel Engerl Publisher, 2005.
 25. Participants of International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. Available on:
http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-2&chapter=4&lang=en [aplūkots 2012.gada 20.maijā]
 26. Shea V. Netiquette. Albion Books: 1994. Available on:
<http://www.albion.com/netiquette/book/index.html> [aplūkots 2012.gada 22. aprīlī]

27. Timmer A. Stereotypes of Roma: Aksu v Turkey in Grand Chamber. March 20, 2012. Available on: <http://strasbourgobservers.com/2012/03/20/stereotypes-of-roma-aksu-v-turkey-in-the-grand-chamber/> [aplūkots 2012.gada 21.maijā]
28. Transparency report of Google. Available on: <http://www.google.com/transparencyreport/> [aplūkots 2012.gada 21.maijā]
29. Tsesis A. Hate in cyberspace: Regulating hate speech on the Internet. Article published on San Diego Law Review. Summer 2001. Available on: <http://ssm.com/abstract=1096581> [aplūkots 2012.gada 6.aprīlī]
30. Yar M. Cybercrime and Society. London: SAGE Publications, 2006, p95.
31. Wittauer J. Tiger Leap Project in Estonia: Free internet Access. Posted in ECEJ 2010, European Media. Available on: <http://www.schoolvoorjournalistiek.com/europeanculture/?p=1742> [aplūkots 2012.gada 20.maijā]
32. World Data Bank, World Development Indicators (WDI)&Global Development Finance (GDF) <http://databank.worldbank.org/ddp/home.do?Step=12&id=4&CNO=2> [aplūkots 2012.gada 7.aprīlī]
33. „2011 Digital Terrorism & Hate Report Launched at Museum of Tolerance New York” Simon Wiesenthal center. Available on: <http://www.wiesenthal.com/site/apps/nlnet/content2.aspx?c=lsKWLbPJLnF&b=4441467&ct=9141065> [aplūkots 2012.gada 21.maijā]

Normatīvie akti

34. The Universal Declaration of human rights, adopted on 10 December 1948. Available on: <http://www.un.org/en/documents/udhr/> [aplūkots 2012. gada 20.maijā]
35. Pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. Latvijas Vēstnesis 2003.gada 23.aprīlis, nr 61.
36. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, adopted on 7 March 1966. Treaty Series , vol. 660, p. 195. Available on: <http://www2.ohchr.org/english/law/cerd.htm> [aplūkots 2012.gada 20. maijā]
37. European Convention on human rights, adopted on 4 November 1950. Available on: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/CONVENTION_ENG_WEB.pdf [aplūkots 2012. gada 20.maijā]

38. Convention on Cybercrime, adopted on 23 November 2012. Available on:
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/185.htm> [aplūkots 2012.gada 20.maijā]
39. Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalization of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems. Council of Europe. Strasbourg, 28.01.2003 Available on:
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/html/189.htm> [aplūkots 2012.gada 5. aprīlī]
40. Council of Europe, Recommendation of 30 October 1997, No. R (97) 20 of the Committee of Ministers to Member States on „hate speech”. Available on:
[http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm/rec\(1997\)020&expmem_EN.asp](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm/rec(1997)020&expmem_EN.asp) [aplūkots 2012.gada 20.maijā]
41. ECRI General Policy Recommendation No. 7 on National legislation to combat racism and racial discrimination. Available on:
http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/gpr/en/recommendation_n7/ecri03-8%20recommendation%20nr%207.pdf [aplūkots 2012.gada 3.aprīlī]
42. ECRI General Policy Recommendation No. 6 on Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet. Available on:
http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/gpr/en/recommendation_n6/Rec%206%20en.pdf [aplūkots 2012.gada 5.aprīlī]
43. ES 2000.gada 22.decembra Regula Nr.44/2001 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās. ES Oficiālais vēstnesis, 2001.gada 16.janvārī, Nr. L 012.
44. ES 2000.gada 29.jūnija Direktīva Nr. 2000/43/EC ar ko ievieš vienādas attieksmes principu attiecībā pret personām, neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības. ES Oficiālais vēstnesis 2000.gada 19.jūlijs, Nr. L 185.
45. ES 2002.gada 12.jūlija Direktīva Nr. 2002/58/EK par personas datu apstrādi un privātās dzīves aizsardzību elektronisko komunikāciju nozarē. Preambulas 17.punkts. Eiropas Savienības Oficiālais vēstnesis, 2002.gada 31.jūlijs, Nr. L 201.
46. ES 2004.gada 29.aprīļa Direktīva 2004/48/EK „Par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu”. ES Oficiālais vēstnesis 2004.gada 30.aprīlī, Nr. L157.
47. Latvijas Republikas Satversme: LR likums, 101. Pants. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, nr.43.

48. Civillikums. Ievads: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=90224>
[aplūkots 2012.gada 21.maijā]
49. Krimināllikums: LR likums. 150.pants. Pieejams:
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=88966> [aplūkots 2012.gada 14.maijā]
50. Elektronisko dokumentu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002.gada 20.
novembris, nr. 2744.
51. Elektronisko sakaru likums: LR likums, 1.pants 1). Latvijas Vēstnesis, 2004. 17.
novembris, nr. 3131.
52. Informācijas sabiedrības pakalpojumu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis,
2004.gada 17. novembris, nr. 3131.
53. Ministru kabineta 2008.gada 29.oktobra rīkojums Nr. 650 „Par Īpašu uzdevuma
ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta reorganizāciju”. Latvijas Vēstnesis,
2008.gada 29.oktobris, Nr.169.
54. Constitution of the Republic of Lithuania. Available on:
http://www.lrkt.lt/Documents2_e.html [aplūkots 2012.gada 20. maijā]

Tiesu prakse

55. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 5493/72 Handyside v. the United
Kingdom. Pieejams: <http://www.echr.coe.int/echr> [aplūkots 2012.gada 21.aprīlī]
56. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 24662/94 Lehideux and Isorni v. France.
Pieejams: <http://www.echr.coe.int/echr/> [aplūkots 2012.gada 22.aprīlī]
57. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 59405/00 Erbakan v. Turkey. Pieejams:
<http://www.echr.coe.int/echr> [aplūkots 2012.gada 14.maijā]
58. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 65831/01 Garaudy v. France. Pieejams:
<http://www.echr.coe.int/echr> [aplūkots 2012.gada 14.maijā]
59. Eiropas Savienības Tiesas 1976.gada 30.novembra spriedums lietā: 21-76, Bier v
Mines de Potasse d'Alsace. Pieejams: [http://eur-
lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61976CJ0021:EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61976CJ0021:EN:HTML)
[aplūkots 2012.gada 20.maijā]
60. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2003.gada 7.jūlija spriedums lietā: 65831/01 Garaudy v
France. Pieejams: [http://www.humanrights.is/the-human-rights-
project/humanrightscasesandmaterials/cases/regionalcases/europeancourtofhumanright
s/nr/498](http://www.humanrights.is/the-human-rights-project/humanrightscasesandmaterials/cases/regionalcases/europeancourtofhumanright/s/nr/498) [aplūkots 2012.gada 21.maijā]

61. Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 22.septembra spriedums apvienotajās lietās: C-244/10 un C-245/10 Bundesverwaltungsgericht – Vācija, pieejams <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010CJ0244:LV:NOT> [aplūkots 2012.gada 4.aprīlī]
62. Eiropas Savienības tiesas 2011. gada 25. oktobra spriedums apvienotajās lietās: C-509/09 eDate Advertising pret X un C-161/10 Olivier Martinez and Robert Martinez pret MGN Limited. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62009CJ0509&lang1=en&lang2=LV&type=NOT&ancre=> [aplūkots 2012.gada 20.aprīlī]
63. Eiropas Savienības tiesas 2011. gada 24. novembra spriedums lietā: C-70/10 Scarlet Extended . Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62010CJ0070&lang1=en&lang2=LV&type=NOT&ancre=> [aplūkots 2012.gada 20.aprīlī]
64. Eiropas Savienības tiesas 2012.gada 16.februāra spriedumu lietā: C-360/10 SABAM pret Netlog NV. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62010CJ0360&lang1=en&lang2=LV&type=NOT&ancre=> [aplūkots 2012.gada 14. maijā]
65. Ģenerāladvokāta P.K.Viljalona 2012.gada 16. februāra paskaidrojumi lietā C-523/10 Wintersteiger AG pret Products 4U Sondermaschinenbau GmbH. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010CC0523:LV>; [aplūkots 2012 gada 21.aprīlī]
66. Rīgas apgabaltiesas Kriminālietu departamenta lieta Nr. K04-0184-11/28
67. Rīgas apgabaltiesas Kriminālietu departamenta lieta Nr. K04-0233-11/20
68. United States Court of Appeals, Ninth Circuit. - 433 F.3d 1199, Yahoo! Inc. V LICRA
Avaliable on: <http://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F3/433/1199/546158/> [aplūkots 2012.gada 13.maijā]
69. United States Court of Appeals. Fourth circuit. No. 97-1523, Zaran vs AOL.
Avaliable on: <http://caselaw.findlaw.com/us-4th-circuit/1075207.html> [aplūkots 2012.gada 21.maijā]

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs „Naida kurināšana internetā” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Elīna Dindendorfa

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: docents Dr. iur. Artūrs Kučs _____ __.__.2012.

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Starptautisko un Eiropas tiesību zinātņu katedrā __.__.2012

Metodiķe: _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

___.__.2012 prot. Nr. __

Komisijas sekretāre: _____